

1 **פרשת וירא** א וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְהוָה בְּאַלְנֵי מְמֶרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 2 פֶּתַח-הָאֵהָל כְּחֶם הַיּוֹם: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה
 אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל
 3 וַיִּשְׁתָּחוּ אֶרְצָה: ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
 4 אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: ד יִקְחֶנָּא מְעַט-מִים וְרַחֲצוּ
 5 רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאִקְחָה פַת-לֶחֶם וְסִעְדֹּו לְבַבְכֶם
 אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
 תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

söz konusudur. İkinci “görünce” sözcüğü “durumu kavrayınca” anlamındadır. Başka bir deyişle: [1] Avraam onları gelirken “gördü”. Sonra belirli bir mesafede durdular ve [2] Avraam, bunu kendisine rahatsızlık vermek istemediklerini göstermek için yaptıklarını “anladı”. Buna karşılık Avraam ağrısını gözardı etmiş ve içeri davet etmek üzere hemen onlara doğru koşmuştur (Raşi).

3. Efendim – Tam çeviriyle “Efendilerim”. Raşi’ye göre Avraam önce çoğul olarak hepsine hitap ettikten sonra sözlerin devamını, aralarındaki lider olduğunu farz ettiği kişiye söylemiştir. İkinci ve daha çok rağbet gören bir açıklamaya göre burada Avraam Tanrı’ya seslenmektedir ve buradaki *A-do-nay* sözcüğü dolayısıyla kutsaldır. Çevirinin “Tanrım; lütfen kulunun üzerinden ayrılma” (bkz. s.a.) şeklinde olması gerektiği bu fikre göre, Avraam ziyaretçileri görmeden önce Tanrı ile iletişim halindedir. Fakat onları gördüğü zaman, Tanrı’dan bu sözlerle izin istemiş; bu iletişime sonra devam edebilmek için, onları yolcu edene kadar “[Avraam’ın] üzerinden” ayrılmasını arz etmiştir (*Talmud* – *Şevuot* 35b; Raşi). Bkz. p. 13.

Avraam’ın bu hareketi “yolculara karşı misafirperverlik göstermenin Şehina’yı karşılamaktan bile daha önemli olduğunu” göstermektedir (*Talmud* – *Şevuot* 35b, *Şabat* 127a). Avraam’ın o sırada Tanrı’yla temasını kesmesi bir saygısızlık değildir; çünkü o, Tanrı’nın yarattıklarına hizmet etmenin “Bizzat Tanrı’ya hizmet etmek” anlamına geldiğini bilmektedir (*Midraş* – *Tanhuma Yaşan*). Onlara sunduğu cömert hizmet, Avraam’ın Tanrı’ya ne kadar büyük bir şevkle

hizmet ettiğini göstermektedir.

Eğer uygunsa ... – Tam çeviriyle “Eğer gözünde lütf bulduysam, lütfen kulunun üstünden geçme”. Başka bir deyişle “şu anda kulunun üzerindesin/yanındasın; lütfen geçip gitme”.

4. Ayaklarınızı yıkayın – Bu aşamada Avraam onların melek olduklarını bilmemektedir. Aksine, onların ayaklarının tozuna bile tapan yolcular olduklarını düşünmüştür. Bu, o dönemde yaygın olan bir tapınma şeklidir ve Avraam böyle bir putperestlik formunun evinin içine girmesine elbette izin vermeyecektir (Raşi). Bkz. 19:2 açık.

5. Bir somun ekmek – Bu mütevazı tekliften, *Talmud* şöyle bir sonuç çıkarır: “Tsadikler az konuşur çok iş yapar” (*Talmud* – *Bava Metsia* 87a).

Ne de olsa – Tam çeviriyle “zira bu sebeple”. Bkz. 19:8, 33:10. Bir fikre göre “Çünkü kulunuzun yanından [zaten] bu sebeple geçtiniz” (krş. Ramban).

Pekala; dediğin gibi yap – “Tam olarak söylediğin gibi yap; bir parça ekmek yeterlidir” (İbn Ezra). Başka bir açıklamaya göre, “Söylediğin gibi kendimize gelmek için ağacın altına uzanalım, sonra yolumuza devam edelim” (Ramban). Avraam da bu sözler üzerine, onları geciktirmemek için, hemen Sara’nın çadırına koşmuş ve ondan da, hızlı davranmasını rica etmiştir (Sforno).

Vayera

[49. Ziyaretçiler]

18

¹ Tanrı ona [Avraam'a] Mamre Düzlüğü'nde göründü. [Avraam] Günün en sıcak vaktinde, çadırının girişinde oturmaktaydı. ² Gözlerini kaldırdı ve kendisinden kısa bir mesafede duran üç yabancı gördü. [Onları] Görünce çadırının girişinden, onları karşılamak üzere koştu ve yere doğru eğildi.

³ "Efendim" dedi. "Eğer uygunsa, lütfen kulumun yanında konaklamadan geçip gitme.

⁴ Biraz su getirilsin; ayaklarınızı yıkayın. Ağacın altında dinlenin. ⁵ Bir somun ekmek alıp getireyim ve kendinizi doyurun. Sonra yolunuza devam edersiniz. Ne de olsa benim evimden geçiyorsunuz".

"Pekala" dediler. "Dediğin gibi yap".

18.

1-8 Hastaları ziyaret ve yabancılara yönelik misafirperverlik.

Tora, Avraam'ın "tüm insanlığın manevi babası" ünvanına layık oluş sebebinin göstermek istercesine, onun, sünnet sonrasının en ağrılı ve zayıf dönemi olan üçüncü günde neler yaptığını anlatmaktadır. Tanrı, emrini yerine getirdiği için kendisini onurlandırmak ve onu yeni bir manevi düzeye yükselttiğini göstermek için Avraam'ı ziyaret eder. Or *Ahayim*, insanlar iyi işler yaptığı zaman, Tanrı'nın, takdirinin bir işareti olarak onları ziyaret ettiğini belirtir. Tıpkı burada yaptığı ve tıpkı ileride Yahudiler'in çölde *Şehina*'nın barınması için bir Mişkan inşa edecekleri zaman yapacakları gibi. Tanrı'nın Avraam'ı ziyareti, onun "*Merkava* – *İlahi Varlık'ın arabası*" (bkz. *Midraş* – *Bereşit Raba* 82:6) haline geldiğini göstermek içindir. Başka bir deyişle, bir kral nasıl arabasına binerse [yani kendi varlığını arabasında nasıl bulundurursa], Tanrı da aynı şekilde Avraam'ı kendi arabası gibi görmekte ve *Şehina*'yı onda [Avraam'da] barındırmaktadır. Kısacası, Avraam'ın sadece manevi yanı değil, aynı zamanda "*fiziksel varlığı*" bile, o denli saf ve kutsaldır ki, Tanrı onu – tamamen manevi olan – *Şehina*'yı barındırabileceği bir araç olarak görmektedir.

Avraam'ı misafirlerle ilgilenmenin verdiği fiziksel yükten kurtarmak için, Tanrı sıcak bir hava dalgası getirir. Böylece etrafta hiç gezgin ya da yolcu olmayacaktır. Fakat Avraam misafir gelmesini istemektedir. Bir *Tsadik* eski başarılarıyla hiçbir zaman yetinmez, Tanrı'ya sürekli hizmet etmek

ister. Avraam'ın hizmet anlayışı insanlara karşı iyi olmak ve bu şekilde onları etrafına toplayabilmektir. Zira onlarda, Tanrı hakkında bilgi edinme ve O'na hizmet etme isteğini ancak bu şekilde uyandırabilecektir. Avraam'ın misafir ağırlama konusundaki bu hevesini gören Tanrı, ona insan kılığında 3 melek gönderir. Avraam hemen onları davet etmek için koşar. Yaşına ve rahatsızlığına aldırmadan, onlarla bizzat ilgilenir. Yişmael'i de hizmet etmesi için çağırır. Zira gençlerin eğitimi sadece teorik değil, özellikle pratik düzeyde gerçekleşmelidir. "İyi biri olma konusunda" teorik öğütler vermek, arkasından bu yöndeki elle tutulur örnek hareketler gelmediği sürece istenen sonucu vermeyecektir.

2. Üç yabancı – Tam çeviriyle "[*Kim olduklarını bilmediği*] Kişiler"; bkz. 24:29. Anlatımın devamından da anlaşıldığı gibi, bunlar aslında insan kılığına girmiş üç melektir. Bkz. 19:1. Tanrı üç farklı melek göndermiştir; çünkü tanım olarak melek, Tanrı'nın yerine getirilmesini istediği bir görevi simgeler. Bu şekilde her görev yeni bir melek demektir. O sırada Avraam ve Sara'yla ilgili yerine getirilmesi gereken üç görev vardır ve dolayısıyla bunları yapacak olanlar da üç melektir. *Midraş*'ın sözleriyle, "*bir melek iki iş yapmaz*". Buradaki melekler, Avraam'a Sara'nın bir oğlu olacağını haber veren Mihael (p. 14), Sedom'u yok eden Gavriel (19:25) ile, hem Avraam'ı iyileştiren hem de [*Gur Arye*'nin, Raşi'nin sözlerine yaptığı açıklamaya göre] Lot'u kurtaran Refael'dir. Son iki görev – Avraam'ın iyileştirilmesi ve Lot'un kurtarılması; her ikisi de – "kurtarmaya" yönelik olduğundan, aslında tek bir görevdir.

Gördü ... Görünce – Burada "*Vayar* – *Gördü*" kelimesi tekrarlanmıştır; çünkü iki farklı eylem

וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל־שָׂרָה
וַיֹּאמֶר מִהֲלִי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סִלְתָּ לְוִשִׁי וַעֲשֵׂי עֲגוֹת:
וְאֶל־הַבֶּקָר רֶגֶז אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בֶּקָר כֶּךָ וטוֹב וַיִּתֵּן
אֶל־הַנֶּזֶר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ה וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב
וּבֶן־הַבֶּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהֶם וְהוּא עֶמֶד עֲלֵיהֶם תַּחַת
הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיזָה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה
בְּאֵהָלָ: י וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה
אִשְׁתְּךָ וּשְׂרָה שִׂמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: יא וַאֲבְרָהָם
וּשְׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָלִי לְהָיוֹת לְשָׂרָה אַרְחַ כַּנְּשִׁים:
יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלֹתִי הִיתִּה־לִּי עַדְנָה
וְאֲדֹנָי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לְמָה זֶה צָחֲקָה שָׂרָה
לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאַנִּי זָקֵנָתִי: יד הִיפְלֵא מִיִּהוָה דָּבָר
לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵּן:

bir mücadele ve misyon taşıdığını anlatır. Bugün başarılması gereken bir iş yarına ertelenmemelidir; çünkü yarın da yapılması gereken işler vardır. Hayatın normal gidişatı içinde, insanların manevi takvimlerinde, boşa geçirilmiş ya da yanlış kullanılmış sayısız gün mevcuttur. Ancak Avraam ve Sara gibi üst düzeye sahip insanlar, hayatlarının her gününü, doğru kullanılmış ve amaçlı bir şekilde geçirirler. Bu ifadenin önemi de işte budur. Başka bir deyişle, Avraam ve Sara, yaşlılıklarına, gerçekten verimli bir şekilde kullanılmış günlerin zengin ürünleriyle gelmişlerdir.

12. Kalbimin isteği – İbn Ezra. İbranice *Edna* (bkz. 2:8 açık.). Ya da “*tekrar pürüzsüz bir cilde mi kavuşacağım?*” (Raşi). Burada Sara’nın sözleri “tekrar çocuk doğurabilmek için gereken gençliğe kavuşmak” anlamındadır. Midraş’ın açıklamasına göre Sara yıllardan sonra yeniden adet görmeye başlamıştır ve bu da çocuk sahibi olabileceğini göstermektedir (Raşi). Görünüşe göre Sara bunu, bağımsız bir olay olarak kabul etmiş, bu olaya mucizevi bir gençleşme olarak bakmamıştır; zira eğer bu şekilde bakmış olsa,

gülmeyecektir.

Güldü – Sara inanmadığı için gülmüştür; çünkü misafirin söylediklerini Tanrı’dan bir haber olarak değil, çok nazik, fakat anlamsız bir *beraha* olarak görmektedir. İlerlemiş yaşına bakarak, doğurmasına olanak verecek bir gençleşmenin, ancak ölümlerin dirilmesi gibi büyük bir mucize olacağını ve bunu sadece Tanrı’nın yapabileceğini düşünmektedir (Radak; Sforno).

Sara bu haberin Bizzat Tanrı’dan geldiğini bilmemesine rağmen, Tanrı Sara’nın tepkisine kızmıştır. Ne de olsa, Sara gibi üst düzeydeki birinin doğum mucizesinin olabileceğine inanması gerekmektedir. En azından ‘*Amen; umarım gerçekleşir*’ demelidir.

13. Yaşlanmış olmama rağmen – Aslında Sara bir önceki pasukta “*kocam yaşlandı*” demiştir. Ancak Tanrı, eşlerin arasındaki barışı korumak için, bu sözleri, sanki Sara kendisi için söylemiş gibi aktarmaktadır (Raşi).

⁶ Avraam aceleyle Sara'nın çadırına gitti ve "Acele et!" dedi. "En iyi undan üç *sea*! Yoğur ve küçük ekmekler yap".

⁷ Avraam ise sığırlara koştı. Körpe ve iyi bir buzağı aldı; gence verdi ve [genç] onu hazırlamak için acele etti. ⁸ [Avraam] Biraz süzme peynir, süt ve hazırladığı buzağıyı aldı ve önlerine koydu. Onlar yerken, o da ağacın altında, yanlarında bekledi.

⁹ Ona "Eşin Sara nerede?" diye sordular.

"İşte çadırdı" diye cevap verdi.

¹⁰ [Adamlardan biri] "Gelecek yıl bu vakitte sana mutlaka döneceğim" dedi; "ve eşin Sara'nın bir oğlu olacak".

Sara çadırın girişinin arkasında dinlemekteydi; o [Avraam] ise diğer taraftaydı.

¹¹ Hem Avraam hem de Sara ihtiyarlamışlardı ve ileri yaştaydılar. Sara'nın adet görmesi kesilmişti. ¹² Sara "Menopoza girmeme rağmen kalbimin isteğine [gerçekten] kavuşabilecek miyim?" diyerek içinden güldü. "Kocam da yaşlandı!".

¹³ Tanrı Avraam'a "Sara neden 'Yaşlanmış olmama rağmen gerçekten doğuracak mıyım?' diyerek güldü?" dedi. ¹⁴ "Tanrı'nın yapamayacağı bir şey var mı? Belirlenen vakitte sana döneceğim ve Sara'nın bir oğlu olacak".

6. Sea – Yaklaşık 7.3lt.ye denk bir ölçü. Bu durumda Sara'nın aldığı üç *sea*'lık unun miktarı, yaklaşık 11kg.dır.

Yoğur – Avraam Sara'nın hamuru bizzat yoğurmasını rica etmiştir. Çünkü misafirlere hizmet etme mitvasını, Sara'nın da kişisel olarak yerine getirmesini istemiştir. *Midraş*'a göre bu ziyaret Pesah'ta gerçekleşmiştir [Geleneğe göre Avraam ve Sara, Tora'nın verilmesinden çok önce yaşamış olmalarına karşın, mitsvaları yerine getiriyorlardı]. Dolayısıyla Avraam, olası bir mayalanmayı önlemesi için, yemeği bizzat Sara'nın yapmasını tercih etmiştir (Alşeh).

7. Avraam ... koştı – Ramban bunun, Avraam'ın misafirperverliğini gösterme arzusunu betimlediğini vurgular. Kendisine hizmet etmek isteyen birçok uşağı olmasına, yaşlı ve sünnetinden dolayı zayıflığına rağmen, Avraam et için hayvanları seçmeye bizzat gitmiştir.

8. Avraam ilk olarak hazırlanması kolay olan sütlü yiyecekleri sunmuş ve buzağı etinden oluşan asıl yemeği ise ancak misafirlerinin ilk açlığı ve susuzluğu geçtikten sonra önlerine koymuştur (Daat Zekenim).

Süzme peynir – İbranice **Hema**. Genel olarak "lor peyniri" olarak çevrilir. Bu, tek başına yenebilen bir yiyecektir; bkz. Yeşaya 7:15, 7:22; krş. Mişle 30:33. Başka otoriteler bunun bir tür yoğurt olduğunu belirtirler. Raşi'ye göre **Hema** sözcüğü, "kaymak" anlamındadır. (krş. *Targum* ve Şofetim 5:25). Diğer yandan *Septuaginta* bunu "tereyağı" olarak çevirir. Gerçekten de ortadoğu ülkelerinde tereyağı tek başına yenen bir yiyecek-

ti. Ayrıca günümüz İbranicesi'nde de bu sözcük "tereyağı" anlamında kullanılmaktadır.

Onlar yerken – Melekler insanlar gibi yemek yemezler; fakat burada yer gibi görünmüşlerdir. Bu, yerel geleneklerin dışına çıkılmaması gerektiğini öğretir. *Kabala*'ya göre, birer manevi varlık olan melekler, gıdalarını/devamlılıklarını kutsiyetten alırlar. Avraam'ın bu kutsal davranışı da meleklerin ihtiyaçlarını karşılamış, bir anlamda onları "beslemiştir".

9-15. Doğacak oğulla ilgili söz Sara'ya bildiriliyor.

Bundan önce, bir oğulun doğacağı, sadece Avraam'a söylenmişti. Bu haber, şimdi de Sara'ya iletilecektir. Sara'nın çadırdı olduğundan herkesin haberi vardır. Ancak melekler buna rağmen onun nerede olduklarını sorarlar. Bunun amacı, Avraam'ın dikkatini Sara'nın tevazuuna çekmektir. Avraam Sara'nın yabancıların önüne rahatça çıkmadığını görecektir ve böylece ona daha çok değer verecektir (Raşi). Diğer yandan pasuğun basit anlamıyla ilgili olarak Sforno şu açıklamayı yapar: Meleklerin amacı kehaneti Sara'ya bildirmek olduğu için, söylediklerini onun duyduğundan emin olmaları gerekmektedir. Sara'yı bu sebeple sormuşlardır.

10. Adamlardan biri – Hahamlarımız, meleğin sanki Sara'ya çocuk bağışlama gücüne sahipmiş gibi ilk ağızdan konuşmasını Tanrı'nın temsilcisi olmasıyla açıklarlar. Başka bir deyişle melek burada Tanrı'nın ağzından konuşmaktadır.

11. İleri yaştaydılar – Tam çeviriyle "günlerle geldiler". Zoar bir insanın hayatındaki her günün

שני טו ותכחש

שרה | לאמר לא צחקתי כי | יראה ויאמר | לא כי צחקתי:
 טז ויקמו משם האנשים וישקפו על-פני סדם ואברהם הלך
 עמם לשלחם: יי ויהיה אמר המכסה אני מאברהם אשר
 אנני עשה: יח ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו-בו
 יט כל גויי הארץ: יט כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו
 ואת-ביתו אחרי ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט
 למען הביא יהוה על-אברהם את אשר-דבר עליו: כ ויאמר
 יהוה ועקת סדם ועמרה כירבה וחטאתם כי כבדה מאד:
 כא ארדה-נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו | כלה
 כב ואם-לא אדעה: כב ויפנו משם האנשים וילכו סדמה
 ואברהם עודנו עמד לפני יהוה:

çoğu kez sevgiyi, ikinci anlam olarak kullanır; çünkü birini seven, onu kendine yakın tutar ve daha iyi tanımaya çalışır (Raşi). Pasuğa göre Tanrı Avraam'ı, Kendi öğretilerini her zaman kendi soyuna aktaracak olduğu için sevmektedir. Kişi sahip olduğu değerleri, çocuklarına öğrettikleriyle gösterir. Eğer kişi ahlak konusunda öğütler veriyor, ama kendi ailesinde bunlara sahip çıkmıyorsa, bu durum, o kişinin, verdiği öğütlerde samimi olmadığını gösterir. Tanrı, Avraam'ın "değerlerini çocuklarına aktarmasını", büyüklüğünün bir örneği ve "Tanrısal görev" için seçilmesinin nedeni olarak göstermiştir.

Bene-Yisrael, üç özelliğiyle diğerlerinden ayrılır: Merhametli, çekingen ve yardımseverdirler. Bu üçünden sonuncusunun kaynağı işte bu pasuktur: "...yardımseverlik ve adaleti yerine getirerek koruyacaklar" (Talmud – Yevamot 79a). Rambam bu pasuğu kaynak göstererek şöyle yazmıştır: "Bu yüzden, yardımseverlik emrini diğer tüm halklardan daha çok yerine getirmemiz gerekir; çünkü bu, gerçekten Avraam'ın soyundan gelenlerin ayırt edici özelliğidir" (Yad Ahazaka, Matanot Aniym [Fakirlere Yardım] kuralları 10:1).

20. Sedom ve Amora'nın haykırışı – Ramban, İbn Eza; Radak. Ya da "Sedomlular'ın Tanrı'ya

karşı ayaklanmalarının manevi dünyada sebep olduğu şikayet çılgılığı"; ya da "masum insanlara karşı uyguladıkları şiddetin neden olduğu çılgılık" (İbn Ezra); ya da "ezilmişlerin kurtuluş konusundaki yalvarışlarının çılgılığı" (Ramban).

Günahı – Bkz. 13:13 açık.

21. İnecek... – Bkz.11:5 açık.

Ve aksi takdirde – bileceğim – Pasuğun çevirisi, Midraş'tan alıntı yapan Raşi'ye göredir: "Eğer isyanlarına devam etmezlerse [ve Teşuva yaparlarsa (Targum Onkelos)] ne yapacağımı bilirim. Bu durumda onları yok etmem; ama şu ana kadar işledikleri günahların cezasını bir şekilde veririm".

22-33. Avraam Sedom için araya giriyor. Melekler yokoluşu başlatmak için Sedom'a varmışlardır. Ama Avraam yine de, Hahamlarımız'ın "Bir kişi, boynuna keskin bir kılıç dayanmışsa bile dua etmekten vazgeçmemelidir" (Talmud – Berahot 10a) şeklindeki öğretisine uygun olarak bunun gerçekleşmemesi için dua etmiştir (Sforno).

Avraam, Tanrı'nın Yargı Niteliği'nin Merhamet Niteliği ile dengelenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Öyle ki; suçlanan beş şehirde, on tane

¹⁵ Sara “Gülmedim” diyerek inkar etti; çünkü korkmuştu.

[Avraam] “Hayır” dedi. “Güldün.”

¹⁶ Adamlar yerlerinden kalktılar ve uzaktan Sedom’a doğru baktılar. Avraam onları geçirmek üzere gitti.

¹⁷ Tanrı “Yapacağım şeyi Avraam’dan saklayacak mıyım?” dedi. ¹⁸ “[Ne de olsa] Avraam kesinlikle büyük ve güçlü bir ulus haline gelecek ve yeryüzünün tüm ulusları onun sayesinde mübarek kılınacaklar. ¹⁹ Çünkü dikkatimi ona yönelttim. Öyle ki, [Avraam] çocuklarını ve ardından gelecek ev halkını emirle bağlayacak ve [onlar da] Tanrı’nın Yolu’nu, yardımseverlik ve adaleti yerine getirerek koruyacaklar. Tanrı [böylece] Avraam için, söz verdiği her şeyin gerçekleşmesini sağlayacaktır”.

²⁰ Tanrı [sonra şöyle] dedi: “Sedom ve Amora’nın haykırışı çok büyük ve [halklarının] günahı çok ağır olduğu için, ²¹ inecek ve göreceğim: [Bölgenin] Bana erişen çılgılığı [nu gerektirecek] kadarnı yaptılarsa – yıkım [olacak]! Ve aksi takdirde – bileceğim”.

²² Adamlar bulundukları yerden döndüler ve Sedom’a doğru yöneldiler. Avraam hala Tanrı’nın önünde durmaktaydı.

15. Sara inkar etti – Kotsk’lu Rebbe, Sara’nın aslında yalan söylemediğini açıklar. Sara gerçekten de, inanmadığından değil, tıpkı Avraam gibi sevincinden güldüğü fikrindedir. Ancak gerçekte, Sara bilinçaltında bu mucizenin olabileceğinden şüphe etmiştir. Tanrı’nın kızmasının sebebi budur.

[Avraam] – Rambam, Sforno. Başka fikirlere göre, konuşan Tanrı’dır (*Talmud Yerusalmi* – Sota 7:1; *Midraş* – Bereşit Raba 48).

16-21. Avraam Sedom’un yok edileceğini öğrenir – Melekler Avraam’ın yanından ayrılmışlar, Sedom’u yok etmek ve Lot’u kurtarmak için yola çıkmışlardır. Ancak Tanrı şehrin yıkımını bekletmiş, Avraam’ın onu savunması için bir fırsat vermiştir. Tora Tanrı’nın bu düşüncesini şöyle açıklar: “Avraam ileride büyük ve güçlü bir ulus haline gelecekse, adalet ve sefkat gibi değerleri gelecek nesillere aktaracaksa, planımı ona anlatmam doğru olur. Yoksa insanlar, ‘Tanrı böyle bir olayı ondan nasıl gizler?’ ya da ‘Avraam nasıl bu kadar duygusuz oluyor da komşuları için dua etmiyor?’ diye merak ederler. Dahası, eğer Sedom halkını affetmek için bir neden varsa, Avraam bunu Ben’den isteyecektir. Ama eğer halk gerçekten suçluysa, bu cezanın yerine getirilmesini Avraam bile olumlu karşılayacaktır” (Ramban). Ayrıca Tanrı, Avraam’a önemli bir prensibi öğretme amacındadır: Günahkarlara pişmanlıklarını dile getirerek günahlarından dönme fırsatı daima verilir (Sforno). Tanrı ayrıca, eğer Sedom’da kötü olan çoğunluğun içinde hala dürüst olanlar kaldıysa, onların kurtulacağını Avraam’ın bilmesini istemiştir (Alşeh).

Yisrael ve Sedom arasındaki tezat

Burada belirtmek istenen, Sedom’un günahının, Avraam’ın öğretilerine uyma konusundaki başarısızlıktan kaynaklandığıdır. Sedom’un zalimlikleri, bencilliğin, duygusuzluğun ve ahlak-sızlığın örnekleri olarak tarihe geçmiştir (bkz. Perek 19). Ancak kötülüklerinin kaynağı açgözlülüktür. Sedom zengin ve verimli bir bölgedir ve bu yüzden Lot gibi servet kazanmak isteyen insanları bir müknaş gibi çekmektedir. Fakat Sedom halkı kendi zenginliklerini korumayı amaçlamakta, fakir göçmenlerin gelmesi yüzünden zor durumda kalmaktan korkmaktadırlar. Lot gibi zengin insanlara ise kapıları her zaman açıktır; çünkü onun gibilerinin ekonomiye katkılarını, aldıklarından çok olacaktır. Sedom’un, istenmeyen göçmenlerin gelmesini engellemek amacıyla bazı kuralları vardır. Aç kalanlara yiyecek vermek ya da dilencilere yardım etmek bir suç sayılmaktadır. Sedom’un kötü ününün asıl kaynağı olan cinsel ahlaksızlık bile misafirleri uzak tutmak için kullanılmaktadır. Hahamlarımız’ın dile getirdiği bir görüşe göre, bu zalimlik şöyle bir tavırdan kaynaklanmaktadır: “Benim olan benimdir, senin olansa senin” (Mişna – Pirke Avot 5:10) ya da başka bir deyişle ‘ne borç ver ne de borç al’. Böyle bir bencillik, zalimliğe ve sapıklığa dönüşür. Bu davranışları yasal bir yaşam biçimine çeviren bir şehir, varolma hakkını kaybeder.

18. Mübarek kılınacaklar – Bkz. 12:3.

19. Dikkatimi ona yönelttim – İbranice *Yedativ*. Ya da “onu sevdim”. Tam çeviriyle “onu bildim” ya da “onu tanıyorum”. Bu sözcük, tam olarak ‘sevgi’ değil, ‘bilgi’ ifade eder. Ancak Tora

- 23 כג וַיִּגֶשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
- 24 הָאֵף תִּסְפָּה צָדִיק עַם־רָשָׁע: כִּד אֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צָדִיקִם
בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים
- 25 הַצָּדִיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: כִּה חֲלָלָה לָךְ מַעֲשֵׂת | כִּדְבַר הַזֶּה
לְהַמִּית צָדִיק עַם־רָשָׁע וְהִיא כַּצָּדִיק כְּרָשָׁע חֲלָלָה לָךְ
- 26 הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: כֹּו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אִם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צָדִיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאָתִי
27 לְכָל־הַמָּקוֹם בְּעִבּוּרָם: כֹּו וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִהֲנָא
28 הוֹאֲלֹתִי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וְאִפֹּר: כִּה אֹלֵי יַחֲסִרֹן
חֲמִשִּׁים הַצָּדִיקִם חֲמִשָּׁה הַתְּשִׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר
וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:
- 29 כט וַיִּסֹּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים
- 30 וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה בְּעִבּוּר הָאַרְבָּעִים: ד וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר
לְאֲדֹנָי וְאֶדְבַּרְהָ אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה
- 31 אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: דא וַיֹּאמֶר הֲנִהֲנָא הוֹאֲלֹתִי לְדַבֵּר
אֶל־אֲדֹנָי אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית
בְּעִבּוּר הָעֶשְׂרִים:

dan da cesaret alarak, daha fazlasını dilemek için izin istemektedir.

28. Beş için – Başka bir deyişle, “Toplamda elli kişiden beş eksik oldu diye tüm bölgeyi yok mu edeceksin? (İbn Ezra). Toplamda sadece kırk beş kişi de olsa, bu her şehir için dokuz kişi demektir ve eksik olan bir kişiyi Bizzat Sen, Evrenin en Dürüstü, tamamlayabilirsin. Böylece her yer için gerekli on kişi tamamlanmış olur” (*Midraş; Raşi*).

29-32. Tanrı'nın dokuz dürüst kişiyi Bizzat 10'a tamamlayacağını bildirmesinden sonra, Avraam yeni bir öneri için dua etmeye başlamaktadır. Bu noktaya kadar, beş şehir tek bir birim olarak ele alınmıştır; toplamda elli dürüst kişi olması gerekmektedir, ya da en kötü ihtimalle kırk beş kişiye Tanrı Kendisi'ni ekleyecektir. Şimdi ise Avraam

şehirlerin ayrı ayrı yargılanması için dua etmektedir. Bu şekilde şehirlerin birinde olan on kişi, diğer şehirleri kurtarmaya yetmese de, en azından o şehri kurtarmaya yetecektir. Ancak büyük bir topluluğun değeri küçük bir topluluktan daha fazla olduğu için, Avraam önce kırk kişiyle hepsinin kurtulmasını istemiş, sonra bu sayı otuza, yirmiye ve en sonda ona kadar düşmüştür (Rabenu Bahya ve Ramban'a göre Raşi'nin açıklamasının anlamı). Ancak Ramban, Avraam'ın beş şehir için birden dua ettiğini öne sürer. Gittikçe azalan sayıda olmalarına karşın, az sayıda dürüst kişinin hepsinin kurtulmasına yeterli olmasını arz etmiştir.

29. Israr etti – Tam çeviriyle “O'na konuşmasını sürdürdü”.

²³ Avraam öne çıktı ve “Masumu da suçluyla birlikte ortadan mı kaldıracaksın?” dedi. ²⁴ “Belki şehir içinde elli masum insan vardır. İçindeki bu elli dürüst insan uğruna [söz konusu] yeri bağışlamayıp [yine de] yok edecek misin? ²⁵ Böylesi bir hareketi Sana yakıştırmak bile saygısızlık olur! Masumu suçluyla birlikte öldürmek?! [Bu gerçekleştiği takdirde] Dürüstlerle kötüler aynıymış gibi görünecek. Bunu Sana yakıştırmak saygısızlıktır! Tüm dünyanın Yargıcı dürüst yargı gerçekleştirmeyecek mi?”

²⁶ Tanrı “Sedom’da – şehrin içinde elli masum insan bulursam, tüm bölgeyi onların uğruna bağışlayacağım” dedi.

²⁷ Avraam karşılık verdi ve “Efendim’e gereğinden fazla konuştum – [hem de] toz ve külden ibaret olmama rağmen!” dedi. ²⁸ “[Ama yine de] Belki bu elli masum insan beş [kişi] eksiktir? Beş [kişilik fark] için tüm şehri yok mu edeceksin?”

“Orada kırbeş [kişi] bulursam yok etmeyeceğim” dedi [Tanrı].

²⁹ [Avraam] O’na konuşmakta ısrar etti ve “Ya orada kırk [kişi] bulunursa?” dedi.

“Bu kırk [kişi] uğruna yapmayacağım”.

³⁰ “Lütfen Efendim öfkelenmesin; fakat konuşacağım. Ya orada otuz [kişi] bulunursa?”

“Orada otuz [kişi] bulursam – yapmayacağım”.

³¹ “Efendim’e gereğinden fazla konuştum; [ama] ya orada yirmi [kişi] bulunursa?”

“Bu yirmi [kişi] uğruna yok etmeyeceğim”.

gerçekten dürüst kişi kalmışsa, o şehir cezanın dışında bırakılmalıdır. Bu da olmazsa en azından o dürüst kişilerin hayatı bağışlanmalıdır. Avraam savunmasında kendisini, “Tanrı’nın adaletinin bu şekilde işleminin, Kendisi’ne yakıştırılamayacağı” gibi, çok güçlü ve resmen *saygıda kusur* anlamına gelen kelimelerle ifade etmiştir. *Gur Arye*’nin açıklamasına göre Avraam, Tanrı’nın iyilere de tıpkı kötüler gibi acı çektiği halinde, o zamanki neslin ve daha sonraki nesillerin, Tanrı’nın adaletine olan inançlarını kaybedeceklerinden korkmuştur. Avraam’ın duasına karşılık olarak Tanrı, merhametli davranacağını (Ramban), ama Lot dışında kimsenin kurtulmayı hak etmediğini bildirmiştir.

Rabi Moşe Feinstein, Avraam’ın, günahlarıyla ünlenmiş bu insanları neden bu kadar güçlü bir şekilde savunduğunu şöyle açıklar: Normalde insanlar iyilik, şefkat ve hoşgörü hakkında vazalar verirler; ama kendi değerlerine karşı gelindiğinde çok sinirlenirler. Diğer taraftan Avraam, yalnız Tora’da tanımlanan gerçekle ilgilenmektedir. Kötülük yapanlara hiçbir düşmanlık duymamakta, sadece iyi yönde değişmelerini istemektedir. Bu yüzden, eğer bir şehirde on dürüst kişi varsa, diğerlerine öğretmek ve örnek olarak onları iyi yönde etkileyebileceklerini düşünmektedir.

23. Avraam öne çıktı – Avraam “birçok milletin babası” şeklindeki yeni rolünü benimsediğini en asil şekilde göstermektedir. Sedom’un kötü

sakinlerine bile sempati duymakta ve yaklaşan kötü sonları için üzülmemektedir (*Akedat Yitshak*).

24. Elli masum insan – Toplam beş şehir cezaya layık görülmüştür. Bunlar 14:2’de adları geçen şehirlerdir. Bunlar arasında, Sedom ve Amora en çok öne çıkanlar, Adma ve Tsevoyim daha az önemli olanlar, Tsoar ise en küçüküdür. Avraam elli kişiden bahsetmektedir. Bu, her şehir için asgari 10 kişi anlamına gelmektedir (Raşi).

Şehir içinde – Dürüst insanlar, bu özelliklerini sadece kendilerine değil “şehir içinde”, yani herkese göstermiş olmalıdır. Başka bir deyişle, diğerlerine örnek olmuş, ya da “diğerlerine rağmen” dürüst kalabilmiş kişiler olmaları gerekmektedir. Dürüstlüğü kanıtlayan özellik, kötü bir ortamda bile inançlarına uygun davranmaktır. Dahası, gerçekten dürüst olan kişi, çevresiyle ilgilenmeli, etrafındakileri de düzeltilmek için etkilemeye gayret etmelidir.

27. Gereğinden fazla konuştum – *Targum Onkelos*. Başka otoritelere göre “konuşmaya başladım” (*Targum Yonatan*; Raşi); “konuşmayı istedim” (İbn Ezra) ya da “konuşmaya cüret ettim” (*Aktav Veakabala*).

Bir önceki pasukta Tanrı Avraam’ın önerisini kabul etmiştir. Avraam bu kez, Tanrı’nın hoşgörüsüne sığınarak savunmasına devam etme niyetindedir. Sedom’da elli dürüst kişinin bulunamayabileceğini farkederek Avraam, ilk önerisinin gerçekçi olmadığını düşünerek, Tanrı’nın tavrın-

32 ב וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יָחַר לֵאדֹנָי וְאֶדְבָּרָה
 אֶת־הַפֶּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמְרִי לֹא אֲשַׁחֲיִית
 33 בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה: 34 וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר
 אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:
 1 שְׁדִישִׁי א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְלֵמָה בַּעֲרֵב וְלוֹט יֹשֵׁב
 בְּשַׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרָא־לוֹט וַיִּקֶּם לְקִרְאָתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַפָּיִם אֲרֻצָּה:
 2 ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנָי סֹרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ
 וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי
 3 בְּרָחוּב נָלִין: 4 ג וַיַּפְצֹר־בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ
 4 וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ: 5 ד טֹרֶם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי
 הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נִסְבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנָּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
 5 מִקְּצָה: 6 ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הִלִּילָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:

3. **Matsa** – Mayalanmamış ekmek. Bu, fırında birkaç dakika içinde pişirilebilecek bir şeydir. Ancak aynı zamanda burası, tüm bu olayların Pesah'ta gerçekleştiğine dair geleneksel bilginin de kökenidir (Raşi; bkz. 17:23 açık.). Zira melekler 15 Nisan'da gelmişlerdir ve bu tarih sonradan Pesah olacaktır.

4-5. Münasebetsiz (!) ziyaretçilerin kendi şehirlerinde bir gece geçirme cüretini gösterdiklerini duyan Sedomlular, Lot'un evinin önünde toplanıp, hem de karşı çıkan bir tek kişi olmaksızın, misafirlerin kendilerine teslim edilmesini istemektedirler. Daha önce de belirtildiği gibi, Sedomlular'ın yabancılara bu kadar kötü davranmalarının nedeni, fakirleşmiş ve para arayan ihtiyaç sahibi kişileri kendilerinden uzak tutmaktır. Sedomlular aslında her türlü kötülük konusunda ün salmışlardır; ancak haklarındaki yok ediliş kararını mühürleyen asıl günahları, fakir ve muhtaç kişilere yardım etmeyerek sergiledikleri inanılmaz bencillikleridir (Ramban).

4. **Hepsi** – Aralarında bir tane bile masum kişi yoktur (Raşbam).

5. **Tanıyalım** – Ya da “bilelim”. Bu sözcük genelde cinsel ilişki ifade eder ve bu bağlamda Sedomlular, gelen “erkek” kılığındaki kişilere eşcinsel bir tecavüzde bulunma niyetindedirler (Raşi, İbn Ezra). İngilizce’de çarpık cinsel ilişkiler için kullanılan *sodomy* teriminin kökeni de burasıdır.

7-8. **Lot: Akıl karıştıran bir kahraman.** Lot bir yandan melekleri korumak için yaşamını, ya da en azından güvenliğini riske atmakta, diğer yandan ise inanılmaz bir şekilde, çıldırmış olan kalabalığa kendi kızlarını sunmaktadır. Normalde bir erkek, eşinin ve kızlarının onuru için ölümüne savaşırdı. Fakat bu adam kendi kızlarının onurlarının kırılmasına razı olmaktadır! Lot'un yüksek düzeydeki misafirperverliği ile ahlaksızlık konusundaki inanılmaz umursamazlığı arasındaki çelişki, burada çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Kızlarının namusunun, bu örnekten görüldüğü üzere onun için herhangi bir

³² “Lütfeñ Efendim öfkelenmesin; fakat sadece bir kez daha konuşacağım. Belki orada on [kişi] bulunuyordur?”

“Bu on [kişi] uğruna yok etmeyeceğim”.

³³ Avraam’a konuşmasını tamamlayınca Tanrı [ondan] ayrıldı. Avraam da çadırına döndü.

19

¹ Bu iki melek akşam üstü Sedom’a geldiler. [Bu sırada] Lot Sedom [şehrinin] kapısını da oturuyordu. Lot [onları] gördü ve onları karşılamak üzere kalktı; yüzünü yere doğru eğdi. ² “Lütfeñ efendilerim” dedi. “Yolunuzu kulunuzun evine doğru değiştirin. Geceyi geçirin, ayaklarınızı yıkayın; ve sonra erken kalkıp yola devam edersiniz”.

“Hayır” diye cevap verdiler. “Geceyi sokakta geçireceğiz”.

³ [Lot] Onlara çok üsteleryince yollarını ona doğru değiştirip evine geldiler. Onlara bir ziyafet verdi ve **matsa** pişirdi – yediler.

⁴ Henüz yatmamışlardı ki Sedom halkı, gencinden yaşlısına kadar, her mahalleden [gelip toplandılar;] hepsi evi sardılar. ⁵ Lot’a seslendiler ve ona “Bu gece sana gelen yabancılar neredeler?” dediler. “Onları bize çıkar da, tanıyalım!”

33. Tanrı ayrıldı – Avukat konuşmasını bitirdi ve Yargıç ayrıldı (Raşi).

19.

1-22. Sedom yok ediliyor ve Lot kurtarılıyor. Melekler Sedom’a vardığında, oradaki halk, İlahi Yargı’nın, kendisi için koyduğu “ahlaki çöküntüden suçlu” teşhisini doğrular durumdadır. Diğer yandan Lot, Avraam’ın yanında geçirdiği yılların kendisini ne kadar asilleştirdiğini göstermiştir. Sedom’un kendisi üzerinde ister istemez bıraktığı olumsuz etkiye rağmen Lot, kahramanca denebilecek bir şekilde dürüst kalmayı başarmıştır. Zira Lot, Sedom’da ziyaretçilere iyi davranmanın ölümcül sonuçları olduğunu bildiği halde “adamları” evine kabul etmiştir.

1. İki melek – Bunlar, Avraam’ı ziyaret eden üç melekten ikisidir (18:2). Meleklerden biri Sedom’u yok etmeye gelmiştir. Avraam’ı iyileştiren Rafael adındaki diğer melek ise şimdi Lot’u kurtarmaya gelmiştir. Üçüncü melek ise Sara’nın çocuğu olacağı haberini verdikten (18:10) sonra görevini tamamlamış ve ayrılmıştır.

18:2, 19:5, 19:10 pasuklarında bu meleklerden “adamlar” ya da “yabancılar” olarak söz edilmiştir. Burada ise iki ziyaretçi, “melekler” olarak adlandırılmaktadırlar. Avraam’a geldikleri sırada Tanrı da Avraam’la temas halinde olduğu için, melekler Tanrı’nın yanında sadece birer insan düzeyinde algılanmışlardır. Başka bir açıklamaya göre, kendisine sık sık gelen melekleri olağan kabul eden Avraam’ın yanında, melekler “insan-

lar” olarak adlandırılmışlardır. Lot için ise durum farklıdır. Lot onlardan çok etkilenmiş, hatta biraz da korkmuştur. Bu yüzden meleklerden burada insan olarak bahsedilmemektedir (Raşi). Başka bir açıklama, Lot’u pek övmemekte ve onun ziyaretçileri evine kabul etmesinin sebebi olarak, onların “melek” olmasını göstermektedir. Ama onları alelade birer “insan” olarak görmüş olsa, onları eve davet edip etmeyeceği konusunda şüphe söz konusudur.

2. Geceyi geçirin, ayaklarınızı yıkayın – Doğal olarak Lot, Avraam’ın yaptığı gibi (18:4), önce ayaklarını yıkamalarını istemeli, ve sonra onları geceyi geçirmeleri için davet etmelidir. Fakat Lot, eğer ziyaretçiler temiz ayaklarla görülürse, Sedomlular’ın kendisini, uzun zamandır kimseye haber vermeden misafir kabul etmekle suçlamalarından korkmuştur. Ama ziyaretçiler ayakları yıkanmamış halde görüldükleri takdirde, yeni gelmiş gibi görünüklerdir (Raşi). Diğer yandan yukarıda da belirtildiği gibi (18:4 açık.), Avraam’ın ayak yıkatma sebebi, o dönemde ayağın tozuna tapınmanın yaygın oluşudur. Bu da, Avraam ve Lot arasındaki, putperestlikten kaçınma konusundaki bakış farklılığının bir örneğidir.

Nezaketen, melekler Lot’un ilk teklifini önce reddederler; ve ancak çok ısrar etmesinden sonra kabul ederler (Ramban). Reddetmekteki amaçları Lot’u sınamak da olabilir. Ona, kurtarılma hakkettiğini ve Avraam’ın öğretilerine hala uyduğunu göstermesi için bir fırsat vermek istemiş olabilirler.

וַיֵּצֵא

7 אֱלֹהִים לֹט הַפֶּתַח וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמֶר אֶל-נָא
 8 אַחִי תִרְעֶנּוּ: ח הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדָעוּ אִישׁ
 אֻצִּיָא-הֶנָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רָק
 לְאִנְשֵׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְצֵל קִרְתִּי:
 9 ט וַיֹּאמְרוּ | גַּש-הָלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶל-לְגוּל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט
 עֲתָה נִרְעֶה לָּךְ מֵהֶם וַיַּפְּצֻרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁבֵר
 10 הַדֶּלֶת: י וַיִּשְׁלַחוּ הָאִנְשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לֹט אֲלֵיהֶם
 11 הַבֵּיתָה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ: יא וְאֶת-הָאִנְשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת
 הָכֹּ בַּסְנוּרִים מִקֵּטָן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:
 12 יב וַיֹּאמְרוּ הָאִנְשִׁים אֶל-לֹט עַד מִי-לָךְ פֹּה חֲתָן וּבְנִידָה
 13 וּבְנֹתֶיהָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הוּצָא מִן-הַמָּקוֹם: יג כִּי-מִשְׁחָתִים
 אֲנַחֲנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גָדְלָה צַעֲקָתְךָ אֶת-פָּנַי יְהוָה
 14 וַיִּשְׁלַחַנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: יד וַיֵּצֵא לֹט וַיְדַבֵּר | אֶל-חֲתָנָיו |
 לְקַחְתִּי בְנֹתַי וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחָתִית
 15 יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: טו וְכִמוּ הַשָּׁחַר
 עָלָה וַיֹּאצִּצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קַח אֶת-אִשְׁתְּךָ
 וְאֶת-שְׁתֵּי בְנֹתֶיהָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן-תִּסָּפֵה בַּעוֹן הָעִיר:

15-26. Lot kurtarılıyor. Lot'un damatları kurtarılmaya şanslarını yüzüzlüklerinden dolayı kaybetmişlerdir. Dolayısıyla melekler Lot'un, acele edip eşini ve bekar kızlarını alması konusunda ısrar etmektedirler. Eğer gecikirse ölümcül bir sağanak başlayacak ve iş işten geçecektir. Bu, Tanrı'nın tarzı konusunda tarihte bir çok kez karşımıza çıkan bir prensiptir: Avraam gibi tamamen dürüst olan birisi, etrafındaki her şey yok olurken bile mucizeler yoluyla kurtulabilir. Daha az dürüst olanlar söz konusu olduğunda ise, onlara kendilerini kurtarmak için bir fırsat verilebilir; ancak bu fırsatı teperlerse, yıkım

başladıktan sonra herkesle birlikte onlar da yok olacaklardır. Lot Sedom'dan çıkmayı, ya bizzat, ya da Avraam sayesinde hak etmiştir. Üçüncü bir olasılık da Lot'un, Midraş'ın sözleriyle "iki değerli hazine – Kral David'in büyük büyük annesi Moav'lı Rut ve Kral Şelomo'yla evlenecek olan Amoni milletinden Naama – onun soyundan geleceği için" kurtarılmış olduğudur. Lot'un soyundan gelecek olan bu iki önemli şahsiyet, David Hanedanı'nın ve Kral Maşiah'ın atasal anneleri olacaktır. Bununla birlikte Lot, yukarıda belirtilen sebepten dolayı, ancak karışıklığın başlamasından önce kurtarılabilir. Olaylar

⁶ Lot onlara – girişe çıktı ve kapıyı arkasından kapattı. ⁷ “Lütfen kardeşlerim; kötülük etmeyin!” dedi. ⁸ “Bakın benim hiç erkek tanımamış iki kızım var. Onları size çıkarayım. Onlara ne isterseniz yapın. Ama bu adamlara hiçbir şey yapmayın. Ne de olsa benim çatımın altına geldiler!”

⁹ “Yoldan çekil!” diye bağırdılar.

“Adamın biri göçmen olarak gelmiş; bir de yargıçlık taşıyor!” diyorlardı. “Şimdi sana onlardan bile daha beterini yaparız!”

Lot’u fazlasıyla iteklediler ve kapıyı kırmaya çalıştılar.

¹⁰ [İçerideki] Yabancılar uzandılar ve Lot’u kendilerine doğru evin içine çektiler; kapıyı da kapadılar. ¹¹ Evin girişindeki adamları da küçükten büyüğe kadar körlükle vurdular ve [Sedomlular] girişi bulabilmek için boş yere uğraştılar.

¹² Yabancılar Lot’a “Burada başka kimin var?” dediler. “Damat? Oğulların? Kızların? Şehirde başka bir akraban varsa onları bu bölgeden çıkar. ¹³ Çünkü biz bu bölgeyi yok etmek üzereyiz. Zira [mazlumlarm] çığlıkları Tanrı’nın önünde çok arttı. Tanrı [burayı] yok etmek üzere bizi gönderdi”.

¹⁴ Lot çıktı ve kızlarıyla nişanlı olan damatlarına konuştu. “Kalkın! Bu bölgeden çıkın” dedi. “Tanrı bu şehri yok etmek üzere!” Ancak damatlarının gözünde [Lot] bir ‘şakacı’dan ibaretti.

¹⁵ Şafak sökerken melekler Lot’u “Kalk!” diye sıkıştırdılar. “Eşini ve buradaki iki kızını al! Şehrin günahı yüzünden sen de yok olma!”

değeri olmadığı gibi; sonradan sarhoş olan Lot, kızlarıyla birlikte olacak ve kızları ondan çocuk sahibi bile olacaklardır (p. 36; Midraş – Tanhuma).

8. Çatımın altına – Tam çeviriyle “çatı girişimin gölgesine”. Bkz. 18:5. Misafirleri kendi çatısı altında olduğu sürece onlardan sorumlu olduğuna dikkat çekerek, Lot Sedomlular’dan, niyetlerinden vaz geçmelerini rica etmiştir.

9. Yoldan çekil – Tam çeviriyle “Kenara çekil!” ya da “Şuraya geç!” (Raşi).

11. Körlük – Ya da “sarı” (Malbim). İbranice **Sanverim**. Bu sözcük günümüz İbrancesi’nde göz kamaşması anlamında kullanılır.

Boş yere uğraştılar – Sedomlular’ın içinde bulundukları inanılması güç yozlaşmışlık bir kez daha gözler önüne serilmektedir. Kör oldukları halde, hala zalim planlarını uygulamak için kapıyı bulmaya çalışmakta, boş yere içeri girmeye uğraşmaktadırlar! (Alşeh; Sforino).

13. Yok etmek üzereyiz – Başka kötü uluslardan hiçbiri Sedom kadar katı bir şekilde cezalandırılmamıştır. Fakat Sedom, Erets-Yisrael’in içindedir. Burası Tanrı’nın özel olarak belirlediği kutsal bir ülkedir ve dolayısıyla içinde böylesi bir iğrençliği barındırması söz konusu değildir. Ayrıca, Tanrı Sedom’un, bu topraklara daha sonra hakim ola-

cak olan Bene-Yisrael’e, aynı hataya düşmemeleri konusunda örnek olmasını istemiştir (bkz. Devarim 29:17-24; Ramban).

14. Nişanlı – Raşi; Josephus Flavius, *Antiquites* 1:12:4. Tam çeviriyle “damatları, kızlarını alanlar”. Ancak henüz evlenmiş değildirler. Alternatif olarak “[kızlarıyla evli olan] damatları [ve ayrıca, diğer] kızlarıyla nişanlı [ama henüz evlenmemiş] olanlar”. Lot’un iki evli, iki de nişanlı kızı vardır (Raşi).

Şakacı – Damatları Lot’a tipik bir Sedomlu’nun kendine güveniyle konuşmuşlardır: “Saçma! Şehirde her şey yerli yerinde ve insanlar kaygısız; sense şehrin tersyüz olacağını söylüyorsun!” (Midraş; *Matanot Keuma*). Alaycılık, ciddi bir tartışmayı imkansız kılar. Zira bu şekilde, ispat amacıyla söylenen her şey, aşağılayıcı bir şakayla bir kenara atılacaktır. Hahamlarımız’ın gözlemlediği gibi, “Bir alay, yüz uyarıyı iteler”.

Keli Yakar, pasukta Tanrı için kullanılan ismin, **A-do-nay** olduğuna dikkat çeker. Bu, Tanrı’nın Merhamet Niteliği’ni yansıtır ve Lot’un “Tanrı bu şehri yok etmek üzere!” sözleriyle çelişki içindedir. Lot’u damatlarının gözünde büyük bir şakacı yapan da budur: “Merhametli Tanrı, burayı yok edecek ha?!” Ancak bilmedikleri bir şey vardır: Tanrı, kötüler sebebiyle, Merhamet Niteliği’ni bir anda Yargı Niteliği’ne çevirebilir.

- 16 טו וַיִּתְּמַהֲמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בִּידוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ וּבִיד שְׁתֵּי
בְּנֵתָיו בְּחִמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיִּנָּחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:
- 17 יו וַיְהִי כְּהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶט עַל־נַפְשֶׁךָ
אֶל־תִּבְיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תַּעֲמֵד בְּכָל־הַכֹּכָב הַהֶרֶה הַמֶּלֶט
- 18-19 פֶּן־תִּסָּפֶה: יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל־נָא אֲדֹנָי: יט הִנֵּה־נָא
מֵצָא עֲבֹדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וּתְגַדֵּל חֲסִדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי
לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמֶּלֶט הַהֶרֶה
- 20 פֶּן־תִּדְבָּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי: כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קִרְבָּה לָנוּס
שָׁמָּה וְהוּא מִצָּעָר אֶמְלִטָּה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצָּעָר הוּא וּתְחִי
נַפְשִׁי: רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָנֶיךָ גַּם לְדַבֵּר
- 22 הִנֵּה לְבַלְתִּי הַפֶּכֶךְ אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: כב מִהֵרָה הַמֶּלֶט
שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֶךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא
- 23 שֵׁם־הָעִיר צוּעֹר: כג הַשָּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צִעְרָה:
- 24 כד וַיְהִי־הָהֵמָּה הַמִּטָּיִר עַל־סֹדֶם וְעַל־עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת
יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:

– Yağdırmak” fiilini kullanmaktadır. Bunun nedeni, hiçbir zaman Gökler’den doğrudan kötü bir şeyin inmemesidir (ayrıca bkz. s.a.). Burada da göklerden – iyi ve bereketli bir şey olan – yağmur düşmeye başlamış; ancak yeryüzüne yaklaşıncı kükürt ve ateşe dönüşmüştür (Midraş – Tanhuma).

Tanrı’dan – göklerden – Bu, bu olaydaki kükürt ve ateşin doğal ve dünyevi maddeler değil, tamamen İlahi kaynaklı olduklarını vurgulamaktadır (Sforno). Sedomlular ahlak bakımından o kadar çok bozulmuşlardır ki, onların yeryüzünden silinmesi bir merhamet hareketidir. Burada Merhamet Niteliği yansıtan İsim’in kullanılması, bunu ima etmektedir.

Kükürt – Sedom’u yok eden kükürtlü ateş, izini bırakmıştır. Bir zamanlar Sedom’un bulunduğu

yer, günümüzde, kükürt madenleri açısından zengin bir çöldür.

¹⁶ Tereddüt etti. Tanrı'nın ona [Lot'a] olan merhameti sebebiyle, yabancılar onun, eşinin ve iki kızlarının ellerinden kapıp onu çıkardılar ve şehrin dışında bıraktılar.
¹⁷ Onları dışarı çıkardığı zaman [melek] “Kaş, canını kurtar!” dedi. “Arkana bakma! Düzlüğün hiçbir yerinde durma! Dağa doğru kaç ki yok olmayasın!”

¹⁸ Lot onlara “Lütfeñ; hayır!” dedi. “Tanrım; ¹⁹ Kulun Gözü’n de beğeni kazandı ve canımı kurtararak benim için büyük bir iyilikte bulundum. Fakat ben dağa kadar kaçamam. Kötülik bana yetişir ve ölüürüm!” ²⁰ Lütfeñ; işte şu şehir kendisine sığınabileceğ yakınlıkta; hem de önem-siz bir yer. Oraya kaçarm – zaten önemsiz bir yer değıl mi? – ve hayatta kalırım”.

²¹ [Melek] Ona “Bak; sana bunda da ayrıcalık tanıyorum. Sözünü ettiğın şehri tersyüz etmeyeceğim. ²² Ama acele et! Oraya kaç. Çünkü sen oraya varana kadar hiçbir şey yapamam”.

Şehre bu sebeple Tsoar ismini verdi.

²³ Lot Tsoar’a vardığında güneş yükselmışti. ²⁴ Tanrı Sedom ve Amora üzerine, [doğrudan] Tanrı’dan – göklerden [gelen] kükürt ve ateş yağdırdı.

başladıktan sonra ise kurtulması söz konusu değildir. Dahası, ne Lot’un, ne de onunla birlikte olan diğerlerinin manevi düzeyleri, bir yandan Sedomlular’ın başına gelecek olanlara tanık olup, diğer yandan hiç zarar görmeden kurtulmaya yetecek yükseklikte değildir. Nitekim Lot’un karısı, Sedomlular’a neler olduğunu görebilmek için arkasını döndüğünde, kendisi de ölmüştür.

18-20. Lot kendisine ayrıcalık tanınması için yalvarıyor. Lot, meleğın söylediğı dağa kaçmak zorunda kaldığı takdirde, yolculuğın katı şartları sebebiyle ölmekten korkmaktadır; zira oraya olan yol oldukça uzundur. Lot, Tanrı’ya, şehirlerden bari birinin, en azından kısa bir süre için daha yok edilmemesi için yalvarır. Bu şekilde sığınabileceğı bir yer olacaktır.

18. Lütfeñ; hayır ... Tanrım – Raşı *Talmud*’a (*Şevuot* 35b) dayanarak, Lot’un önce meleğe “Lütfeñ; hayır. Dağa gitmem konusunda ısrar etme” dediğini belirtir. **A-do-nay** sözcüğü ise, Tanrı’ya hitaben söylenmektedir (*Targum Onkelos*) ve Lot, sonraki iki pasukta da Tanrı’ya yönelik konuşmayı sürdürmektedir. İbn Ezra’ya göre ise, pasuktaki **A-do-nay** sözcüğü, Tanrı’yı değıl, “*efendim*” anlamında meleğı muhatap almaktadır ve çeviri “*Lütfeñ efendim; hayır*” şeklindedir. Ancak devamındaki sözler yine Tanrı’ya yöneliktir.

20. Kendisine sığınabileceğ yakınlıkta – Yüzeysel anlamda Lot, şehrin dağa olan uzaklığından bahsetmektedir. Fakat Raşı, “*yakın*” sözcüğünü *zamanda yakınlık* olarak açıklar. Başka bir deyişle, daha sonra “*Tsoar*” olarak adlandırılacak olan bu şehir, diğer dört Sedom şehrinde sonra kurulmuş ve insanlar buraya daha sonra yerleşmişlerdir. Bu yüzden söz konusu şehrin

günah dosyası diğerlerinininki kadar kabarık değıldir. Henüz diğer şehirler kadar günah işlemediğinden, belki şimdilik yok edilmekten kurtulabilecek ve Lot da dolayısıyla oraya sığınabilecektir.

Önemsiz bir yer – İbranice **Mitsar**. Bkz. p. 22. Bu ifade pasukta iki kez geçmektedir. İlki, şehrin nispeten daha genç [**TSAiR** – **MiTSAR**]’la aynı kök (İbn Ezra) olması sebebiyle “günahları diğer şehirlere göre daha az” anlamındadır (Raşı; *Sifte Hahamim*; bkz. ö.a.). İkinci kullanım da Lot’un isteğini güçlendirme amacındadır ve “Nasılca küçük ve insanları az olan bir şehir değıl mi? Nüfusu az olduğı için bu şehre bir şans daha tanırsan, ben de oraya kaçır *hayatta kalırım*” anlamındadır (Raşı; Raşbam).

21. Ayrıcalık tanıyorum – Tam çeviriyle “*yüzünü kaldırıyorum*”. Bir deyim.

22. Acele et – Melek Lot’a, Tanrı’nın, isteğini kabul ettiğini bildirir. Şehirlerin yok olması ancak Lot Tsoar’a selamete ulaştıktan sonra başlayacaktır. Fakat kükürt ve ateş gün doğuşuyla birlikte gökyüzünden inmeye başlamıştır (*Gur Arye*).

Tsoar – Buranın orijinal adı Bela’dır (14:2). Hem Lot’un bu şehirden “*küçük*” ya da “*önemsiz*” sıfatlarıyla bahsetmesi, hem de gerek kapladığı alan, gerekse de günahları açısından nispeten “önemsiz” olması nedeniyle, bu anlama gelen **Tsoar** ismiyle adlandırılmıştır (Raşı). O dönemde, günümüzde Ölü Deniz’in bulunduğu yerin güneyindeydi (bkz. 13:10 açık.).

24. Tanrı ... yağdırdı – Tora burada Tanrı’nın Merhamet Niteliğini yansıtan **A-do-nay** ismini ve göklerden inen maddeler yağmur olmamasına rağmen, normal yağmur için kullanılan “**Leamtir**

- 25 כֹּה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הָעֲרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכָּכָר
- 26 וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה: כֹּה וַתִּבֶט אִשְׁתּוֹ
- 27 מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נֹצֵיב מָלָח: כֹּה וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר
- 28 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה: כֹּה וַיִּשְׁקֹף עַל־פָּנָיו
- 29 סֹדֶם וְעֶמְקָה וְעַל כָּל־פָּנָיו אֶרֶץ הַכָּכָר וַיֵּרָא וַהֲנֵה עָלָה קִיטָר
- 30 הָאֶרֶץ כְּקִיטָר הַכִּבְשָׁן: כֹּה וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי
- 31 הַכָּכָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתְנֹךְ
- 32 הַהִפְכָּה בְּהִפְּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט: וַיַּעַל לוֹט
- 33 מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּחָר וּשְׁתֵּי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֹׁבֶת בְּצוֹעַר
- 34 וַיֵּשֶׁב בְּמַעֲרָה הוּא וּשְׁתֵּי בָנָתָיו: זֶה וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה
- 35 אֶל־הַצְעִירָה אַבְיָנוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאֶרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדָרֹךְ
- 36 כָּל־הָאֶרֶץ: זֶה לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אַבְיָנוּ יֵין וְנִשְׁכַּבָּה עִמּוֹ וְנַחֲיָה
- 37 מֵאַבְיָנוּ זָרַע: זֶה וַתִּשְׁקֵן אֶת־אַבְיָהָן יֵין בְּלִילָה הוּא וַתִּבְּאֶ
- 38 הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אַבְיָהָ וְלֹא־יָדַע בִּשְׁכָּבָהּ וּבְקוֹמָהּ:
- 39 זֶה וַיְהִי מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי
- 40 אִמָּשׁ אֶת־אַבִּי נִשְׁקָנוּ יֵין גַּם־הִלְלִילָה וּבֹאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה
- 41 מֵאַבְיָנוּ זָרַע: זֶה וַתִּשְׁקֵן גַּם בְּלִילָה הַהוּא אֶת־אַבְיָהָן יֵין
- 42 וַתִּקַּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בִּשְׁכָּבָהּ וּבְקוֹמָהּ:
- 43 זֶה וַתִּהְרֶין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאַבְיָהָן:

erkeklik gücünü kaybedebilir. Dolayısıyla, şimdi değilse ne zaman?" (Raşi).

33. Kalkışını – Bütün Kaşer Sefer Tora'larda bu kelimedeki Vav harfinin üzerinde bir nokta vardır. Bu, özel bir açıklamaya dikkat çekmek için kullanılan geleneksel bir yöntemdir. Pasuk düz okunduğu zaman "Lot kızının ne yatışını ne kalkışını fark etti" anlamı çıkmaktadır. Ancak – çeviride kullandığımız cümlelerin devrikliğinden de anlaşıldığı gibi – "kalkış" sözcüğünün üstün-

deki nokta, geleneksel olarak bilinen şu bilgiye işaret etmektedir: Lot kızının kendisiyle yatışının belki farkında değildir; ama kalkışının pekala farkındadır. Başka bir deyişle, "[Lot, kızının] yatışını fark etmedi; ve [lakin] kalkışını [fark etmişti]". Ancak buna rağmen, ikinci akşam tekrar içmekten kendini alıkoymamıştır (Raşi).

36. Hamile kaldılar – Rav Hanina ben Pazi şöyle dedi: "Dikenler ve çalılıklar hiçbir çaba gerektirmeden kendilerinden çıkarlar ve büyürler. Oysa buğ-

²⁵ [Tanrı] Bu şehirleri ve tüm düzlüğü, şehirlerin tüm sakinleri ve toprakta yetişen her şeyle birlikte tersyüz etti.

²⁶ [Lot'un] Eşi [kocasının] arkasından baktı ve tuzdan bir sütuna dönüştü.

²⁷ Avraam, daha önce Tanrı'nın önünde durduğu yere [gitmek üzere] sabah erkenden kalktı. ²⁸ Sedom ve Amora'ya ve tüm düzlük bölgesine doğru baktı ve kireç ocağı dumanına benzer kesif bir dumanın, topraktan yükseldiğini gördü.

²⁹ Tanrı düzlüğün şehirlerini yok ettiği zaman Avraam'ı hatırlamıştı. Bu yüzden Lot'un yaşadığı şehirleri tersyüz ettiğinde, [öncelikle] Lot'u bu yıkımdan uzaklaştırdı.

³⁰ Lot Tsoar'dan çıktı ve iki kızıyla birlikte dağa yerleşti; çünkü Tsoar'da kalmaktan korkmuştu. O ve iki kızı bir mağarada yaşadılar.

³¹ Büyük kız, gencine *"Babamız yaşılanıyor ve dünyada bizimle normal bir şekilde evlenecek kimse de kalmadı"* dedi. ³² *"Gel babamızı şarapla sarhoş edelim ve onunla yatalım. Böylece babamız yoluyla soyumuzu yaşatırız"*.

³³ O gece babalarını şarapla sarhoş ettiler ve büyük kız gelip babasıyla yattı. [Lot kızının] Yatışını fark etmedi; ve kalkışını. ³⁴ Ertesi gün büyük kız gencine *"Dün gece babamla ben yattım"* dedi. *"Onu bu gece de şarapla sarhoş edelim ve [bu kez] sen gel ve onunla yat. Böylece babamız yoluyla soyumuzu yaşatırız"*. ³⁵ Babalarını o gece de şarapla sarhoş ettiler. Genç olan kız kalktı ve onunla yattı. [Lot, kızının] Yatışını fark etmedi; ve kalkışını.

³⁶ Lot'un iki kızı, babalarından hamile kaldılar.

26. Eşi arkasına dönüp baktı – Yukarıda da açıklandığı gibi, Lot'un eşinin ölmesinin nedeni, şehirlerin yıkılışını görmek için arkasına dönüp bakmasıdır. Lot'un eşi, diğerlerinin ölümüne şahit olup da kendisi hayatta kalabilecek düzeyde biri değildir. Ramban onun, evli kızlarının arkasından gelip gelmediğine bakmak için arkasını döndüğü fikrini ortaya atar. *Tür*, Lot ile kızları arasında gerçekleşen olayların, eşi hayatta kalmış olsa meydana gelmeyeceğine dikkat çeker.

Tuzdan bir sütun – Josephus, kendi döneminde bu sütunun hala görülebildiğini yazar (*Antiquites* 1:11:4). Sütun, *Talmud* döneminde de bilinmekteydi (*Talmud* – *Berachot* 54b). İlginçtir; Ölü Deniz'in güney ucunda Jebel Usdum [Sedom Dağı] olarak bilinen 11km. uzunluğunda, 5.5km. genişliğinde ve yaklaşık 300m. yüksekliğinde bir tuz yükseltisi vardır. Her ne kadar günümüzde birkaç metre kalınlığında toprakla kaplıysa da, onun altındaki bölüm tamamen sert tuzdan oluşmaktadır. Bu aynı zamanda Lot ile ailesinin Tsoar yönünde *güneye* doğru ilerledikleri fikrini desteklemektedir. Sedom ve bölgesindeki yıkımın önemli bir bölümü de tuz yağmurudur (İbn Ezra; Devarim 29:22).

27-29. Avraam Tanrı'ya Sedom için yalvarışını tamamladıktan sonra, Tanrı ona sonuçta neler olacağını söylememişti. Bunun üzerine Avraam ertesi sabah, olanları görmek için kalkmıştır (Daat Soferim). Tora bu bölümde, açık bir ifadeyle, Lot'un sadece ve sadece Avraam

sayesinde kurtulduğunu belirtmektedir (Ran).

28. Kireç ocağı – Kirecin yakıldığı ocak. Kireç, söndürüldüğü zaman şaşılacak miktarda duman salıverir.

31-38. Lot'un kızları: Moav ve Amon – Yahudi krallığının kökleri. Lot'un kızları, mazbut, dürüst ve bu bölümdeki davranışlarında asilce amaçlar taşıyan kişilerdir. Dünyada geri kalan herkesin öldüğünü düşünen kızlar, insan ırkının devam etmesinin kendi sorumlulukları olduğuna ve bu yüzden – yaşayan tek erkeğin kendi babaları olduğunu düşünmelerine rağmen – çocuk doğurmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Tora, kızların davranışlarını "ensest" sınıfına sokmakta ya da onları eleştirmekte değildir; zira onların sözlerini de aktararak, insanlığın "devamının sağlanması" şeklinde asil bir amaçları olduğunu vurgulamaktadır. Bu yüzden Kral David'in atası olan Rut'un ve Şelomo'nun kraliçe eşi Naama'nın, kendi soylarından gelmelerine hak kazanmışlardır (Rabenu Behaye). Buna karşılık Lot için aynı şeyleri söylemek, amaçlarının samimi olduğunu iddia etmek oldukça güçtür. İlk akşam içkili olması ve yaptığıının farkında olmaması anlaşılabilir. Ancak sabah uyandığında her şeyin elbette farkındadır. Fakat Lot, sonucun aynı olacağını bile bile yine sarhoş olmuştur (Raşi). Ayrıca kızlarından farklı olarak Lot, tüm dünyanın değil de sadece belirli şehirlerin yok edileceğinin pekala bilincindedir.

31. Babamız yaşılanıyor – "Her an ölebilir ya da

37 וַיִּתְּלֵם הַבְּכִירָה בֵּן
 38 וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב הוּא אֲבִי-מוֹאֵב עַד-הַיּוֹם: 38
 גַּם-הוּא יָלְדָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי-עַמּוֹן
 עַד-הַיּוֹם: 39
 1 א וַיֵּסַע מִשָּׁם אֲבֵרָהָם אֶרֶץ הַנָּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין-קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר
 2 וַיָּגֵר בְּגֵרָה: 2 ב וַיֹּאמֶר אֲבֵרָהָם אֶל-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחְתִּי הוּא
 3 וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת-שָׂרָה: 3 ג וַיִּבֹּא אֱלֹהִים
 אֶל-אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלִּילָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל-הָאִשָּׁה
 4 אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלָת בָּעַל: 4 ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ
 וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הִגֵּנִי גַם-צִדִּיק תִּהְיֶה:

de Kadeş ile Şur arasında bulunduğunu ileri sürerler. Bkz. 26:17 (Ayrıca *Sefer Ayovelot* 16:10). Buna göre, pasuğun çevirisi, “Avraam oradan Negev ülkesine göç etti ve Kadeş ile Şur arasında yerleşerek Gerar’da konuk statüsünde oturdu” şeklinde olmalıdır.

2. Kızkardeşimdir – Avraam bu planı uygulamak için bu kez Sara’nın iznini almamıştır; çünkü daha önce Paro tarafından kaçırılan Sara bunu olasılıkla kabul etmeyecektir (*Gur Arye*). Diğer yandan Avraam Gerar’daki insanların, onun kardeşi olduğunu düşündükleri takdirde Sara’ya dokunmayacakları fikrindedir. Evlenmek amacıyla gelip onu ikna etmeye çalışabileceklerdir, ama güç kullanmaları pek olası değildir. Bu nedenle Avraam Sara’yı tehlikeye attığını hissetmemiştir.

Avimeleh – Tam anlamıyla “Baba-Kral / Ata-Kral”. Bu, tıpkı Mısır hakimlerine *Paro* [ya da *Firavun*] ünvanının verilmesi gibi, Pelişti kralları için kullanılan genel bir isimdir (Teilim 34:1, Raşi o.a.; krş. *Sefer Ayaşar* 65, 66). Pers krallarına verilen ve Osmanlılar’ca da kullanılan *Padi-Şah* ünvanı da yine “Baba-Kral” anlamındadır. İbranic’de **Av** sözcüğü, “baba” anlamına gelebileceği gibi “efendi” ya da “patron” anlamına da gelebilir. Dolayısıyla Avi-Meleh ünvanı, aynı zamanda “Efendi-Kral” ya da “Büyük-Kral” anlamında olabilir.

Sara’yı aldı – Avimeleh onunla evlenmeyi planlamaktadır. Sara’nın – 90 yaşındayken bile – bir

kralın arzulanacağı kadar güzel olmasının nedeni, belki de hamile kalabilmesi için tekrar gençleşmiş olmasıdır (bkz. 18:12, açk.; Ramban). Ayrıca Avimeleh evlenerek Avraam’ın itibarlı ailesinin bir parçası olmak da istemiştir (Ran).

3. Tanrı Avimeleh’e görünerek, onu Sara’yı rahatsız etmemesi konusunda uarmaktadır. Bu oldukça şaşırtıcı bir durumdur; zira peygamberlere özgü tecrübe ve vizyonlar sadece manevi düzeyi yüksek insanlara verilir. Fakat Tanrı, *Tsadikler*’in onurunu korumak için belirli bir statüde olmaları kaydıyla, putperestlerle bile iletişim kurar.

Sara’nın Mısır’daki alıkoyulma olayında, Paro tamamen değersiz biridir. Bu yüzden Tanrı onu herhangi bir uyarı göndermeden, doğrudan cezalandırmıştır (Radak). Ancak Avimeleh nispeten daha – en azından uyarılmayı hak edecek kadar – değerlidir.

4. Ona yaklaşmamıştı – “Yaklaşmak”, özel ilişkiyi ifade eden bir kelimedir. Tanrı, Avimeleh’in Sara’yı kendisiyle birlikte olmaya zorlamasını engellemek için, bir melek göndermiştir (Raşi). Bir açıklamaya göre Avimeleh bu süre boyunca erkeklik gücünü kaybetmiştir.

Bir halkı masum olsa da mı öldüreceksin? – “Ulusları nedensiz yere yok etmek Senin hep yaptığın bir şey midir? Eğer böyleyse, Tufan ve Dağılış Nesilleri’ni de, tıpkı şimdi bana yapmaya

³⁷ Büyük kız bir oğul doğurdu ve adını Moav koydu. [Bu çocuk,] Bugüne kadar [var olan] Moav'ın [Moav ulusunun] atasıdır.

³⁸ Genç olan kız da bir oğul doğurdu ve adını Ben-Ami koydu. [O da] Bugüne kadar [var olan] Amon oğullarının atasıdır.

[50. Sara ve Avimeleh]

20

¹ Avraam oradan Negev ülkesine göç etti ve Kadeş ile Şur arasında yerleşti. Gerar'ı devamlı ziyaret ederdi. ² [Burada] Avraam, eşi Sara hakkında "Kızkardeşimdir" dedi ve Gerar kralı Avimeleh [adam] göndererek Sara'yı aldı.

³ Tanrı geceleyin bir rüyayla Avimeleh'e geldi. Ona "Aldığın kadını sebebiyle öleceksin" dedi. "Onun bir kocası var".

⁴ Avimeleh ona [Sara'ya] yaklaşmamıştı. "Ey Efendim!" dedi. "Bir halkı masum olsa da mı öldüreceksin?"

dayın yetiştirilmesi ne kadar emek ister, ne kadar zordur" (Midraş – Bereşit Raba 45:4). Bu sözlerin amaçladığı benzetme şöyledir: Lot'un ensest ilişkiye girdiği kızları ["dikenler"] hemen hamile kalmışlardır. Oysa Anneler [Sara, Rivka, Rahel] çocuk sahibi olmadan önce çok acı çekmişlerdir.

37-38. Hahamlarımız (Talmud – Orayot 10b) Lot'un iki kızı arasındaki farktan bahsederler. Büyük olan kız girdiği ensest ilişkiden hiç utanç duymamaktadır. Öyle ki, oğluna "babadan" anlamına gelen **Moav** adını koymuştur; bkz. s.a. Diğer yandan, küçük kız, oğluna "halkımın oğlu" anlamına gelen bir isim vererek babasının bu işteki rolünü gizlemeyi tercih etmiştir. Lot'un küçük kızı bu sebeple Moşe zamanında ödüllendirilmiş; Tanrı Bene-Yisrael'e, Amon milletiyle savaşmamalarını emretmiştir (Raşi).

37. Bugün – Moşe Rabenu zamanı (Raşbam).

Moav – "Babadan" anlamındaki **MeAv** sözcüğünün başka bir formudur. Moav halkı, Ölü Deniz'in güneydoğusunda, olasılıkla Moav'ın doğduğu yerden pek de uzak olmayan bir bölgede yaşamışlardır. Önemleri, Kral David'in büyük büyük annesi olan Rut'un, Moav soyundan oluşudur. Maşiah da David'in soyundan gelecektir.

Ben-Ami – Tam çeviriyle "halkımın oğlu" ya da "kardeşlerimin oğlu".

Amon oğulları – İbranice **Bene-Amon**. Ölü Deniz'in kuzeydoğusunda yaşamış olan antik bir halk.

20.

☞ **Sara Avimeleh tarafından alıkoyuluyor.**

Avraam tüm bölgenin yok olduğunu ve misafir-

perverliğini sunacak kimse kalmadığını görünce, ülkenin başka bir bölümüne yerleşmeye karar verir. Avraam'ın taşınması ile ilgili gösterilen bir başka olası sebep de, onun, kızlarıyla olan ilişkisi sebebiyle kötü ün kazanan Lot'tan uzak olmak istemesidir (Raşi). Kadeş ve Şur, bu noktada Kenaan ülkesinin Pelişti hakimiyeti altındaki bölümünde yer alan büyük şehirlerdir. Avraam'ın burada yerleşmeyi seçmesinin nedeni buranın oldukça kalabalık olmasıdır. Bu durum Avraam'a Tanrı inancını yayma konusunda da önemli bir fırsat sağlayacaktır (Sforno). Radak'a göre Avraam'ın Pelişti bölgesinde yerleşmesinin nedeni, buradaki varlığını – ve bu şekilde, kendisinden sonra geleceklerin Erets-Yisrael'in bu bölgesindeki iddiasını – sağlamlaştırmaktır.

Avraam her ne kadar Sara'nın başkaları tarafından alıkonması şeklindeki acı tecrübeyi daha önce yaşamışsa da (bkz. 12:15), aynı olayı bir kere daha yaşayacağını düşünmemiştir. Ne de olsa Avimeleh, pasuklardan anlaşıldığı kadarıyla [dönemin standartlarına göre] dürüst sayılabilecek bir kraldır ve Pelişti ülkesi, Mısır'a göre kanunlara daha çok dayalı bir yerdir. Sara'nın alıkonulması Avraam'ın karşılaştığı On Sınav'dan biridir (bkz. Perek 22 açık.).

1. **Kadeş ile Şur** – Burası Beer Lahay Roi civarında olmalıdır; bkz. 16:14 açık.

Gerar – Kutsal Topraklar'ın güneybatı sınırındadır; bkz. 10:19 açık. Midraş burayı *Gerdike* ya da *Gerarike* olarak tanımlar (Bereşit Raba 52). Kadeş'in 100km. kadar kuzeyinde bir şehirdir. Dolayısıyla Avraam, her ne kadar asıl oturduğu yer güneyde ise de, belki de genel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, Gerar'ı sık sık ziyaret etmektedir (krş. Radak). Ancak bazı otoriteler Gerar'ın, Kadeş'in 25km. kadar güneybatısındaki Gerur Çayı civarında olduğunu, yani gerçekten

ה הלא הוא אמר-לי 5
 אחתי הוא והיא-גם-הוא אמרה אחי הוא בתם-לבבי
 6 ובנקין כפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים בחלם גם
 אנכי ילעתי כי בתם-לבבך עשית זאת ואחשך גם-אנכי
 7 אותך מחטו-לי על-כן לא-נתתיך לנגע אליה: ועתה
 השב אשת-האיש כי-נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה
 ואם-אינך משיב דע כי-מות תמות אתה וכל-אשר-לך:
 8 ה וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר
 את-כל-הדברים האלה באזניהם ויראו האנשים מאד:
 9 ט ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לנו
 ומה-חטאתי לך כי-הבאת עלי ועל-ממלכתי חטאה גדלה
 10 מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי: י ויאמר אבימלך
 11 אל-אברהם מה ראית כי עשית את-הדבר הזה: יא ויאמר
 אברהם כי אמרתי רק אין-יראת אלהים במקום הזה
 והרגוני על-דבר אשתי:
 12 יב וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהי-לי
 לאשה:

Avraam'ın neden onu aldattığını gerçekten öğrenmek istemektedir (Radak). Buna cevaben Avraam, şehre girer girmez, Pelistiler'in Tanrı korkusuna sahip olmadıklarını farkettiğini söyler. Konuk birisi bir şehre geldiğinde kendisine sorulacak ilk soru nedir? Yiyecek veya içeceğe ihtiyacı olup olmadığı mı; yoksa yanındaki kadının kendisiyle olan yakınlık derecesi mi?! Gerar halkı sadece Sara'nın evli olup olmadığıyla ilgilendiği için, Avraam, onlarda Tanrı korkusu ve buna bağlı olarak ahlaki sınırlamalar olmadığını farketmiş; dolayısıyla bu yöneme başvurmıştır (Raşi; Talmud – Makot 9b).

12. Aslına bakılırsa – Bir kişi yalan söylemek zorunda kaldığında bile mümkün olduğu kadar gerçeğe yakın kalmalıdır. Avraam daha önce

gerçeği söylemekten neden korktuğunu açıkladıktan sonra, "Sara'nın onun kızkardeşi olduğu" ifadesinin, yanlış yönlendirici olmasına karşın yalan olmadığını vurgulamaktadır. Dahası, Avraam Sara'nın gerçekte eşi olmadığını hiçbir zaman söylememiş, sadece onun "kızkardeşi" olduğunu belirtmiştir (Malbim; bkz. s.a.).

Babamın kızı – Avraam'ın buradaki sözleri "Babamın kız torunudur" şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Sara, Terah'ın kızı değil torunudur. Sara, Avraam'ın kardeşi olan Aran'ın kızıdır (bkz. 11:29 açık.; krş. Raşi). Diğer yandan "kardeş/kızkardeş" sözcükleri, bazı durumlarda kendi anlamlarının dışında "yakın akraba" da ifade eder (bkz. 13:8). Dolayısıyla Avraam'ın söylediğinin yanıltıcı olduğu kesindir; ama yalan olduğu kesin değildir.

⁵ [Avraam] Şahsen bana [Sara konusunda] ‘Kızkardeşimdir’ demedi mi? Ve o [Sara]! – O da [Avraam için] ‘Ağabeyimdir’ dedi! Bir şey yaptırıysam, masum kalbim ve temiz ellerimle yaptım”.

⁶ Tanrı ona rüyada “Bunu masum kalbinle yaptığının ben de farkındayım” dedi. “Bana karşı günah işlemeni engelleyen de Benim. Ona dokunma fırsatını sana bu sebeple tanımadım.

⁷ Şimdi; adamın eşini geri ver çünkü o bir peygamberdir. Senin için dua edecek ve sen hayatta kalacaksın. Ama eğer geri vermezsen, bil ki kesinlikle öleceksin – hem sen, hem de sana ait olan herkes!”

⁸ Avimeleh sabah erkenden kalktı ve bütün hizmetkarlarını çağırdı. Tüm bu sözleri onlara gizli bir şekilde anlattı ve adamlar çok korktular. ⁹ Avimeleh Avraam’ı çağırttı ve ona “Nedir bize yaptığın?” dedi. “Sana karşı ne suç işledim ki üzerime ve krallığıma böyle büyük bir günahı getirdin? Bu bana yaptığın, yapılacak şey değil!”

¹⁰ Avimeleh Avraam’a “Ne gördüm de bunu yapma gereği duydun?” diye sordu.

¹¹ Avraam “Çünkü burada eksik olan tek şeyin Tanrı korkusu olduğunu fark ettim” diye cevap verdi. “Eşim sebebiyle öldürülebilirdim. ¹² Ve aslına bakılırsa gerçekten kızkardeşimdir. Babamın kızıdır, ama annemin kızı değildir. [Sonradan] Eşim oldu.

çalıştığın gibi, hiçbir neden olmadan yok ettiğini farz etmek durumundayım” (Raşi; krş. 18:25, Raşi o.a. *Halila Leha* k.b.). Avimeleh yanlış yaptığının söylenmesine sinirlenmiştir; çünkü Sedom’daki vahşi geleneklerle karşılaştırıldığında, Avraam ve Sara Gerar’da çok iyi ağırlanmışlardır. Avimeleh’in Sara’yı kraliçesi yapma amacıyla alıkoyduğu düşünüldüğünde, bu hareketinin pozitif bir ışık altında değerlendirilmesi bile mümkündür (Hirsch).

Avimeleh niyetinin iyi olması sebebiyle tamamen suçsuz olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Oysa Yahudilik bu görüşü reddeder. İyi niyet hiçbir zaman yanlış bir hareketi temizlemez. Herhangi bir davranışla ilgili ölçüt, “onun Tanrı’nın İsteği’ne uygunluğu”dur. Eğer Tanrı’nın Gözü’nde bir yanlış yapılmışsa, ardında iyi niyet bile olsa, sonuç “sorunsuz” addedilemez. Dahası, genelde mazeret olarak sunulan “bilgi eksikliği”, başlı başına bir yanıltır. Zira her insan doğruları aramakla yükümlüdür. Hele Avimeleh’in konumunda olan birinin, “uygun davranışı sergilemek” şeklinde de bir yükümlülüğü mevcuttur. Bir kadının evli olmaması, onun güç sahibi herhangi bir prens tarafından ne sebeple olursa olsun alıkonulmasını elbette haklı gösterecek değildir (Hirsch).

6. Engelleyen de Benim – Tanrı Avimeleh’in iyi niyetinin farkındadır; fakat gerçekte kralın zina yapmasını engelleyen, Bizzat Tanrı’dır. Başka bir deyişle, Tanrı olaya el koymasa, Avimeleh’in kendisini tutma gibi bir niyeti söz konusu değildir. Rav Aibu şöyle demiştir: “Bu durum, atının üstünde son hızla giden bir savaşçının, bir çocuğa çarpmasını engellemek için atını dizginlemesine benziyor. Burada övgüye değer olan kimdir – at mı,

yoksa binici mi? Tabii ki binici! Bu yüzden Tanrı Avimeleh’e, Sara’ya zarar vermediği için böbürlenmeye hakkı olmadığını ima etmektedir. Zira onu engelleyen Tanrı’dır” (Midraş).

7. Çünkü o bir peygamberdir – Bu söz, “bir peygamberin eşi, sıradan birinin eşinden farklı muamele görmelidir” anlamına gelmekte değildir. Sözlerin anlamı şöyledir: “Avraam bir peygamber olduğu için, senin Sara’ya dokunmadığını o da biliyor. İşte bu yüzden, Senin için dua edecek ve sen hayatta kalacaksın” (Raşi).

Buradan Hahamlarımız şöyle bir ders çıkarmışlardır: Bir başkasına zarar veren bir kişi, tüm zararları ve masrafları karşılama bile günahından arınmış sayılmaz. Bunun için ayrıca, zarar verdiği kişinin onu affetmesi gerekir (Talmud – Bava Kama 92a).

8. Gizli bir şekilde – Tam çeviriyle “kulaklarına” (bkz. 44:18). Ancak aksine, “herkesin duyabileceği şekilde” anlamında da olabilir; bkz. 23:10, 23:13.

9. Yapılacak şey değil! – Tam çeviriyle “Bana karşı, [normalde] yapılmayacak [=yapılmaması gereken] işler yaptın”. Başka bir deyişle “Senin gibi birinin, eşini kardeşi olarak tanıtarak masum insanlara zarar vermesi yanlış!” (Radak, Sforno). Raşi’ye göre, Avimeleh’in bahsettiği “işler”, evinin ve kendisinin maruz kaldığı, daha önce görülmedik ve duyulmadık türdeki cezalardır: Hepsinin vücutlarının çeşitli delikleri kapanmıştır; üreme organları, boşaltım yolları, kulakları, hatta burunları bile!

10-11. Avimeleh’in p. 9’daki soruları tamamen şikayet amaçlı ve hiçbir şekilde cevap beklemediği sorulardır. Burada ise Avimeleh,

- 13 יְיָ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעַן אֶתִּי
 אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי
 14 אֶל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שָׁמָּה אֲמַר־לִי אַחִי הוּא: יָד וַיִּקַּח
 אֲבִימֶלֶךְ צֶאֱן וּבָקָר וְעַבְדִּים וּשְׂפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשָׁב לוֹ
 15 אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: מָו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב
 16 בְּעֵינֶיךָ שָׁב: מָו וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךְ כֶּסֶף לְאַחֶיךָ
 הִנֵּה הוּא-לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֶתָּךְ וְאֶת-כָּל וְנִכְחַת:
 17 יִז וַיִּתְּפֹלֵל אֲבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת-אֲבִימֶלֶךְ
 18 וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו וַיֵּלְדוּ: יָה כִּי-עָצָר עָצָר יְהוָה בְּעַד
 כָּל-רָחֵם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל-דִּבְרֵךְ שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבְרָהָם: ס

“[para] insanların gözlerini kapayacak ve sana ahlaksızca bakmalarını engelleyecek” şeklindedir (Ramban). Bazı otoriteler bu deyim doğrudan anlamıyla alırlar ve Sara’nın, evli bir kadın oluşunu belirten bir peçe taktığını belirtirler (Aktav Veakabala). Yine bir başka fikre göre “gözler” anlamındaki **Enayim** sözcüğü, “renkler” anlamına da gelir ve buna göre çeviri “[para] sana [statünü gösteren] renkli bir giysi almak için kullanılsın” şeklindedir (Radak).

Son olarak; bir fikir de pasuğun öznesinin ‘Avraam’ olduğu görüşündedir. Buna göre pasuk “[Avraam] senin için bir göz örtüsü olsun” şeklindedir. Ayrıca bkz. s.a.

Başın dik durabilirsin – Krş. Raşi. Başka otoritelere göre “tüm bunlardan bir ders almalıydın” (Targum; İbn Ezra). Pasuk içinde oldukça eski ve birden fazla deyim bulunması, pasuğun anlaşılıp çevrilmesini oldukça zor kılmaktadır.

Bu sebeple son olarak, Raşi’nin açıklamasını bir bütün olarak veriyoruz: “Avimeleh Sara’ya onu onurlandırmak ve sakinleştirmek için şöyle dedi: Bak seni şu şekilde onurlandırıyorum: kardeşine – yani ‘kardeşim’ diyerek tanıttığın Avraam’a – bu parayı veriyorum.

Bu para ve onur, Senin adına, yanındaki herkes için

bir göz örtüsüdür; herkesin gözünü kapayacak ve seni hafife almalarını engelleyecektir. Zira seni boş bir şekilde göndermiş olsaydım herkes ‘önce onunla gönül eğlendirdi, sonra geri verdi’ diyecekti. Ama şimdi seni sakinleştirmek ve onurlandırmak için bu miktardaki bir parayı çıkarıyor olmam sayesinde, seni isteğim dışında ve bir mucize sebebiyle gönderdiğim anlaşılacaktır. Olan her şey için ve ayrıca dünyanın tüm sakinleri karşısında *başın dik durabilirsin* zira herkese karşı ağzını açabilir, bu kanıtlarla hakkını savunabilirsin”.

17-18. Sara’nın alıkonulmasının cezası, Avimeleh ve halkının vücutlarındaki çoğu deliğin kapanması şeklindeydi. Avimeleh ve halkı, Avraam onlar için dua etmediği sürece cezalarından kurtulamayacak, rahatlayamayacak ve çocuk sahibi olamayacaklardı. Avraam duasını eder ve sorun çözülür.

¹³ Tanrı beni babamın evinden uzaklaştırdığı zaman, ondan [Sara'dan] bana bir iyilik yapmasını istemiştin. Geleceğimiz her yerde, onun kardeşi olduğumu söyleyecekti”.

¹⁴ Avimeleh davar ve sığır, köleler ve cariyeler olarak [bunları] Avraam'a verdi. [Ardından] Eşi Sara'yı da kendisine iade etti. ¹⁵ Avimeleh “İşte tüm ülkem önünde” dedi. “Uygun gördüğün yere yerleş.” ¹⁶ Sara'ya da “Bak; kardeşine 1000 parça gümüş veriyorum” dedi. “[Bu para] Senin adına, yanındaki herkes için, olan her şeyle ilgili bir kanıttır. Başın dik durabilirsin”.

¹⁷ Avraam Tanrı'ya dua etti ve Tanrı Avimeleh'i, eşini ve cariyelerini iyileştirdi ve [kadınlar] doğum yapabildiler. ¹⁸ Zira Tanrı Avimeleh'in evine ait her rahmi, Avraam'ın eşi Sara sebebiyle tamamen kapatmıştı.

13. ... söyleyecekti – Pasuk, iç içe üç tane doğrudan aktarma içerdiğinden, genel anlamıyla çevrilmiştir. Tam çeviri şöyledir: “Tanrı beni babamın evinden uzaklaştırdığı zaman, ona ‘Bana yapacağım iyilik şudur.’ dedim. ‘Geleceğimiz her yerde benim için ~Kardeşimdir~ de’ ”.

Avraam'ın argümanını dayandırdığı üçüncü nokta da budur: Tanrı kendisine göçebe olmasını emrettiği için, Avraam yeni bir yere her geldiğinde bu plana başvurmuştur. Başka bir deyişle bu, Avraam'ın genel politikasıdır ve Avimeleh'in şahsına yönelik bir hareket değildir (Malbim).

Rabenu Bahya ve Sforno buradaki **eloim** sözcüğünün, Tanrı'nın İsmi olmadığını ve Avraam'ın çocukluğunu geçirdiği Ur Kasdim'deki putları ifade ettiğini açıklarlar.

Bu görüş doğrultusunda, çeviri: “Babamın evindeki putlar [varlıklarının verdiği rahatsızlık sebebiyle] beni oradan uzaklaştırdıktan sonra...” şeklinde olmalıdır. Başka bir deyişle, Avraam ve Sara, baba evindeki ve ülkesindeki putperestlik yüzünden göç ettiklerinden beri, geldikleri her yeni yerde bu yönetime başvurmuşlardır.

14-18. Avimeleh, Avraam ve Sara'yı memnun etmek istiyor – Avimeleh Avraam'ı ve Sara'yı bir şekilde memnun etmesi gerektiğini bilmektedir. Zira, Avraam onun için dua etmediği sürece iyileşemeyecektir. Onu yaptıkları için affedebilecek tek kişi de Sara'dır.

Bu yüzden Avimeleh onlara hediyeler ve kendi ülkesinde güvende olacakları yolunda garanti vermektedir. Pelıştiller ile Mısırlılar arasındaki fark, bu garantiyle ilgili olarak özellikle göze çarpmaktadır.

Mısırlılar ahlak fakiri ve şehvet düşkünü insanlardı ve dolayısıyla Paro, Avraam ve Sara'yı kendi ülkesine yerleşmeleri için davet edemezdi. Bu yüzden, onların – ve elbette kendi – iyiliği için

ülkeden ayrılmalarını istemiştir. Onlar zarar gördükleri takdirde İlahi cezaya çarptırılacağını biliyordu.

Oysa Avimeleh'in böyle korkuları yoktur. Bunun da ötesinde, Avraam'ı ülkesinde kalması için davet ederek, Avimeleh Sara'ya dokunmadığını herkese göstermiş olmaktadır. Yoksa kralla birlikte olmuş bir kadının kendi ülkesindeki sıradan kocasına dönmesine izin verilmesi elbette söz konusu olmayacaktır (Abravanel).

15. Yerleş – Birçok fikre göre Avraam, Pelışti sınırını belirleyen Beer-Şeva'ya yerleşmeye karar vermiştir (krş. 21:32, Ramban o.a.; Midraş – Bereşit Raba 54:2, Matenat Keuma o.a.). Bu durum diğer antik kaynaklarca da desteklenmektedir (Sefer Ayovelot 16:11). Bkz. 21:14. Ancak başka otoriteler Avraam'ın Gerar'da kaldığını belirtirler (İbn Ezra; Radak).

16. Veriyorum – Tam çeviriyle “verdim” (Aktav Veakabala).

Olan her şeyle ilgili – Raşi. Başka otoriteler “her şey” ifadesini “herkes” olarak çevirip pasuğun sonucuyla bağlarlar ve pasuğu “herkesin önünde başın dik durabilirsin” şeklinde anlarlar (İbn Ezra).

Kanıt – Bu oldukça zor bir deyimdir. Tam çeviriyle “göz örtüsü” demektir. Dolayısıyla “ileride başka kötü olaylara şahit olmayı engelleyecek simgesel bir şey” olabilir (krş. İbn Ezra; Raşi). Avimeleh Sara'ya verdiği hediyeyi gözlerini örteceği bir “peçe” olarak isimlendirerek, insanların ona farklı gözlerle bakmasını engellemeye niyetlenmiş de olabilir.

Bazıları bunu “telafi” ya da “tazminat” şeklinde çevirir. “Kanıt” çevirisine göre bu para, diğer insanların gözünü kapatacak ve Sara'da hata bulmalarını engelleyecektir; zira bir kralın, bir kadını bu şekilde onurlandırması, o kadının tamamen temiz olduğuna dair bir kanıttır (Raşbam). Buradan kaynaklanan bir başka açıklama ise

1 א וַיְהִי־הָאֵלֹהִים פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
2 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: ב וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד
3 אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שְׁם־בְּנוֹ
4 הַנּוֹלָד־לּוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיִּמַּל אַבְרָהָם
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:
5 חֲמִישִׁי ה וַאֲבִרְהָם בֶּן־מֵאָה שָׁנָה בִּהְיוֹת לּוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:
6 ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחֶק עָשָׂה לִּי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמַע יִצְחָק־לִּי:
7 ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִנֵּיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶן
8 לְזִקְנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל
9 בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגֶר הַמִּצְרִית
אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

"Avraam'a 'Sara çocuklar emzirecek' diyen[in] Kim [olduğunu sanmıştınız]?" şeklinde çevrilebilir. Başka bir deyişle Sara: "Bu mucizeyi Tanrı'dan başkası yapabilir mi?" demektedir (Raşi). Raşi, normal şartlarda "dedi" anlamında kullanılan sözcüğün **Diber** olduğuna, ama pasukta farklı bir şekilde "**Milel – Telaffuz Etti**" sözcüğünün tercih edildiğine dikkat çeker. **Milel** sözcüğünün sayısal değeri 100'dür. Bu da, Avraam'ın Yitshak doğduğundaki yaşıdır.

8. Büyük bir şölen – Şölen "büyük"tür; çünkü dönemin büyük kişileri gelmiştir: Şem, Ever ve Avimeleh (Midraş – *Tanhuma*; Raşi). **İgamel** sözcüğü, "kendi ayakları üzerinde durabilmeyi / bağımlılıktan kurtulmayı" ifade eder. Genel olarak bu, "anne sütüne bağımlılık" ifade ettiği için sözcük "sütten kesilmek" olarak çevrilir. Ancak başka görüşler de vardır. Örneğin *Tosafot*'a göre (*Talmud* – *Şabat* 130a), bu büyük ziyafet, Yitshak'ın *sünnet* olduğu gün gerçekleşmiştir. Aynı görüş doğrultusunda **İgamel** [E+Gimel+Mem+Lamed] sözcüğü, E+Gimel harfleri ve "**Mal – Sünnet etti**" sözcüğü olarak ikiye ayrılabilir. E [5] ve Gimel [3] harflerinin toplam sayısal değeri 8'i vermektedir. Başka bir deyişle söz konusu gün "sekizinci; [yani Avraam'ın Yitshak'ı] sünnet ettiği" gündür. Rabenu Behaye'ye göre ise, Avraam bu ziyafeti, Yitshak'ın Tora

öğrenmeye başladığı gün vermiştir.

9-14. Yişmael kovuluyor. Tanrı, Avraam'a uyguladığı on sınavdan (bkz. 22 açk.) dokuzuncusunda, Yişmael'i evden kovmasını emretmektedir. Yişmael Yitshak'ın maneviyatı – hatta belki de yaşamı – konusunda önemli bir tehdit oluştuyordu. Tora Yişmael'in kaba doğasını vurgulamak için onu "Mısırlı Agar'ın oğlu" olarak tanımlamaktadır. Avraam ve Sara'nın yanında geçirdiği yıllara rağmen, Agar bir Mısır prensesi olarak kalmıştır ve Yişmael, Avraam'dan çok Agar'ın etkisi altında yetişmiştir. Avraam için Yişmael'i kovmak, istemeyeceği bir durumdur; fakat o, kendisine verilen emirleri yerine getirecek kadar güçlü biridir. Yisrael'in atası olarak Avraam'ın öncelikli sorumluluğu, gelecekle ilgili gerektirmeleri kendi hislerinin üstünde tutmaktır.

9. Oynadığını – İbn Ezra; *Sefer Ayovelot* 17:4. Başka açıklamalara göre "alay ettiğini" (Sforno; Raşi). Pasuk aynı zamanda "Sara ... [Yişmael'in] alaycı biri olduğunu gördü" şeklinde de çevrilebilir (Hirsch). İbranice **Letsahek**. Söz konusu eylem, Sara'nın, Yişmael'in evden gitmesi konusundaki kesin kararını vermesini sağlamıştır. *Tanah*, **Letsahek** [ya da onunla değişmeli olarak kullanılabilen **Lesahek**] sözcüğünü farklı yerlerde farklı anlamlarda kullanır. Bunlar; putperestlik (Şemot 32:6), zina (39:17) ve cinayettir (Şemuel

[51. Yitshak ve Yişmael]

21

¹ Tanrı, söylediği üzere, Sara'yı hatırında tuttu ve Tanrı Sara için [Avraam'a] vermiş olduğu sözü yerine getirdi. ² Sara hamile kalıp, tam olarak Tanrı'nın belirtmiş olduğu vakitte, ileri yaşına [ulaşmış olan] Avraam'a bir oğul doğurdu. ³ Avraam, kendisine doğan – kendisine Sara'nın doğurduğu – oğluna Yitshak adını verdi. ⁴ Avraam, oğlu Yitshak'ı, Tanrı'nın kendisine emretmiş olduğu üzere sekiz günlükken sünnet etti.

⁵ Avraam, oğlu Yitshak doğduğunda 100 yaşındaydı. ⁶ Sara “Tanrı bana neşe bahsetti” dedi. “Bunu duyan herkes benim için sevinecek”. ⁷ “Kim Avraam'a ‘Sara çocuklar emzirecek’ derdi?” dedi. “Ama işte – ona ileri yaşında bir oğul doğurdum!”.

⁸ Çocuk büyüdü ve sütten kesildi. Avraam, Yitshak'ın sütten kesildiği gün büyük bir şölen verdi. ⁹ Sara, Mısır'lı Agar'ın, Avraam'a doğurmuş olduğu oğlunun oynadığını gördü.

21.

1-8. Yitshak'ın doğumu. Avraam ve Sara'ya gelen kehanetler ve onların Tanrı'nın istediği yönde bir gelecek oluşturma istekleri; Sara'nın bir oğlu olmasıyla sonunda gerçekleşmektedir. Dahası; gençliğinde kısır olan bir kadının 90 yaşında çocuk sahibi olması, Tanrı'nın seçtiği insanların mucizevi doğasını yansıtmaktadır. Tanrı Sara'ya gençliğinde de gayet kolay bir şekilde çocuk verebilirdi. Fakat o zaman bu, İlahi bir olay olarak algılanmayacaktır.

Bu bölümün, öncekiyle olan bağlantısı şu prensiple açıklanır: “Eğer bir kişi başkası için dua ederse ve aynı şeye kendisi de ihtiyaç duyuyorsa; ilk cevap alan kendisi olacaktır” (Talmud – Bava Kama 92a). Önceki bölümde “Avraam [Avimeleh için] Tanrı'ya dua etti ... ve [kadınlar] doğum yapabildiler” denmişti. Burada da “Tanrı ... Sara'yı hatırında tuttu” denmektedir. Başka bir deyişle Tanrı, Sara için Avraam'a vermiş olduğu sözü, Avimeleh'i iyileştirmesinden önce yerine getirmiştir (Raşi).

Bu bölümler bize aynı zamanda, hamileliğin anahtarının da Tanrı'nın elinde olduğunu öğretmektedir. Nitekim Tanrı bu yeteneği Avimeleh ve halkından bir süre için esirgemiş, Sara'ya ise yaşlılığına rağmen vermiştir (Rabenu Behaye).

Geleneğe göre, Sara'nın hamile kaldığı gün, Roş Aşana'nın ilk günüdür. Bu nedenle bu bölüm, insanların Sara'nın dürüstlüğünü ve dualarını örnek almaları için, Roş Aşana gününde okunur.

1. Hatırında tuttu – İbranice **Pakad**. Yaygın olarak “hatırladı” ya da “ziyaret etti” şeklinde çevrilir. Ya da “özel takdirini gösterdi” (Hirsch).

2. Avraam'a – Bu ve bir sonraki pasukta, Tora, çocuğun babasının Avraam olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Çünkü yaşı ilerlemiş bu babay-

la alay edenler, Sara'nın Avimeleh tarafından alıkoyulana kadar çocuk doğurmadığını söyleyerek çocuğun babasının Avimeleh olduğunu ima edenler vardı (Raşi).

3. Yitshak – Bkz. 17:19. Tanrı'nın Avraam'a, oğluna koymasını emrettiği bu isim, “**Tsehok** – **Gülüş**” sözcüğünden türemiştir. Zira doğanın tüm kanunlarına göre, Yitshak'ın doğumunun sadece fikri bile “gülünç”tür (Hirsch). Bu isimde belirtilen “**gülüş**”, Sara'nın şüpheliliği sebebiyle gülmesinden (Bkz. 18:12) değil, Avraam'ın neşesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü alaylı bir gülüşü simgelese, Tanrı'nın bu ismi seçmesi elbette söz konusu olmayacaktır (Rabenu Bahya). Sara (p. 6'da) bu büyük olayı duyan herkesin kendi adına *sevineceğini* söyleyerek ismin bu anlamını onaylamıştır.

Yitshak'ın öncelikli karakter özelliği “**Gevura** – **İrade / Öz-kontrol / Kuvvetli Karakter**” sahibi olmasıdır. Bu, ilk bakışta ismiyle çelişiyor gibi görünebilir. Ancak gerçekten kuvvetli olabilmek için, kişinin dünyaya ve onun halledilemeyecek gibi görünen engellerine gülebilmesi gerekir (Rabi Gedalya Schorr).

6. Neşe – *Targum Onkelos*. İbranice **Tsehok**. Tam anlamıyla “**gülüş**”. **Yitshak** ismi üzerine bir kelime oyunu.

Sevinecek – a.k. İbranice **Yitsahak**. Tam anlamıyla “**gülecek**”. **Yitshak** sözcüğü üzerine bir başka kelime oyunu. Böylesine *evrensel* bir neşenin varoluş nedeni, Tanrı'nın Sara'yı *hatırında tutmasıyla*, daha birçok kısır kadının da onunla birlikte doğurganlığa kavuşmasıdır. Ayrıca birçok hasta iyileşmiş, birçok dua karşılık görmüştür. Dünya birden “**Tsehok** – **Gülüş**”le dolmuştur (Raşi).

7. Kim ... derdi – Pasuk alternatif olarak,

10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרָשׁ הָאִמָּה
 הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עַם־בְּנֵי
 11 עַם־יִצְחָק: יֹאמְרָה הַדָּבָר מֵאֵד בְּעֵינַי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנוֹ:
 12 יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִרְעָ בְּעֵינָיךְ עַל־הַנָּעַר
 וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שָׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי
 13 בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע: יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגֹי אֲשִׁימָנו
 14 כִּי זָרַעָהּ הוּא: יד וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם | בְּבֶקֶר וַיִּקַּח־לָחֶם וַחֲמַת
 מִים וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שָׁם עַל־שֹׁכְמָה וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ
 15 וַתֵּתַע בְּמִדְבָּר בְּאֶר שָׁבַע: טו וַיְכַלּוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתִּשְׁלַךְ
 16 אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִם: טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד
 הַרְחָק כַּמֶּטֶחַי קָשֶׁת כִּי אִמָּהּ אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד
 17 וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתִּבְכֶּ: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
 אֶת־קוֹל הַנָּעַר וַיִּקְרָא מִלֵּאךְ אֱלֹהִים | אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם
 וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל
 הַנָּעַר בְּאֶשֶׁךְ הוּא־שָׁם:

Beer-Şeva Gerar'ın yaklaşık 45km. doğusundadır ve bir çay ikisini bağlar. Bkz. 26:17 açık.

Amaşsızca dolaştı – İbranice *Vateta*. Tam çeviriyle “yoldan saptı”. Agar çölde, Avraam'ın kontrolünün dışına çıkar çıkmaz (*Zoar Hadaş* – *Rut* 82a) “yoldan saparak” babasının evinde gördüğü putperest yaşama geri dönmüştür (Raşi).

15-21. Yişmael kurtarılıyor. Yişmael'in büyük bir ulus haline gelmesi ile ilgili *beraha* (p. 13), Yişmael çölde ölümle karşı karşıya kaldığında tehlikeye düşmüştür. Fakat bu *beraha* sebebiyle, onun için bir mucize gerçekleşecek ve Yişmael kurtulacaktır.

15. Su tükenince – Şüphesiz, Avraam onlara yolculukları boyunca yetecek kadar su vermiştir. Fakat Yişmael yolda hastalanmış ve bu yüzden bolca su içmek zorunda kalarak suyu bitirmiştir; zira normalde hastalar çok suya ihtiyaç duyarlar

(Raşi). Raşi'yi bu açıklamayı yapmaya iten, su ile birlikte verilmiş olan ekmeğin hala tükenmemiş olmasıdır; hastalar çok suya ihtiyaç duyarlar, ama ekmeği normalin üstünde tüketmezler (*Sifte Hahamim*). Alternatif olarak çölde kaybolmuşlar ve dolaşa dolaşa yanlarındaki suyu tüketmişlerdir (Raşbam).

16. Görmeyeyim – Agar'ın davranışı utanç vericidir ve Ham'ın soyundan gelenlere özgü eksik karakter özelliğini yansıtmaktadır. Zira oğlunu ölümünden önceki son anlarında rahatlatmaya çalışmak yerine, kendini ve Yişmael'in acısı karşısında çekeceği kişisel sıkıntısını düşünmektedir. Bu yüzden Tanrı Agar'ın değil, oğlunun sesini duymuştur (bkz. s.p.). Çünkü Agar'ın ağlayışı bencilcedir ve dolayısıyla değersizdir (Hirsch).

17. Bulunduğu duruma göre – *Midraş'a* göre (ayrıca bkz. *Talmud* – *Roş Ašana* 16b) melekler

¹⁰ Avraam'a "Bu cariyeyi, oğluyla birlikte kov" dedi. "Bu cariyenin oğlu, mirası oğlumla – Yitshak'la – paylaşmayacak!"

¹¹ Bu durum Avraam'ı çok dertlendirdi; çünkü oğluyla ilgiliydi. ¹² Tanrı Avraam'a "Oğlun ve cariyen sebebiyle dertlenme" dedi. "Sara sana ne derse onu dinle. Zira soyun, Yitshak yoluyla devam edecektir. ¹³ Ama cariyenin oğlunu da bir ulus haline getireceğim; çünkü o senin çocuğundur".

¹⁴ Avraam sabah erken kalktı. Ekmek ve bir tulum su aldı ve Agar'a vererek onun omzuna yerleştirdi. Çocuğu ile birlikte onu gönderdi. [Agar] Gitti ve Beer Şeva Çölü'nde amaçsızca dolaştı. ¹⁵ Tulumdaki su tükenince, çocuğu bir çalılığın altına yerleştirdi.

¹⁶ Gitti ve bir ok atımı uzaklıkta ona dönük olarak oturdu. "Çocuğun ölümünü görmeyeyim" dedi; ona dönük olarak oturdu ve yüksek sesle ağladı.

¹⁷ Tanrı çocuğun ağlamasını duydu. Tanrı'nın meleği göklerden Agar'a seslendi ve "Neyin var Agar?" dedi. "Korkma. Çünkü Tanrı, çocuğun sesini, bulunduğu duruma göre duydu.

II 2:14). Başka bir deyişle, bu sözcük, en ciddi üç günahın her birini ifade ediyor olabilir. Böylece Yişmael'in davranışı onun artık evde kalma hakkını yitirdiğini kanıtlamaktadır (Raşi).

10. Mirası oğlumla – Yitshak'la – paylaşmaya-
cak – Sara'nın sözlerinden sadece malların paylaşılmasıyla ilgilendiği düşünülebilir; ancak bu düşünce onun bilinen kişiliğiyle uyumamaktadır. Dahası, Sara'nın asıl niyeti bu yönde olsa, Tanrı onun isteğini desteklemeyecektir. Raşi'nin de üzerinde durduğu gibi, Sara sözlerinde "Yitshak'la" vurgusunu yapmakla, koruduğu kişinin "oğlu" değil de, "Yitshak"ın temsil ettiği herhangi bir *Tsadik* kişi olması halinde, yine aynı şekilde davranacağını ima etmektedir. Yitshak'ın düzeyindeki birinin Yişmael'den etkilenmemesi gerekmektedir. Onu asıl endişelendiren; "alaycılığı" (bkz. ö.a.) sebebiyle "Avraam'ın varisi" payesine hakkı olmadığını kanıtlayan Yişmael'in, kendisini bu payeye yakıştırması ve bu şekilde Yitshak'ı, Tanrısal görevini yerine getirmekten alıkoymasındır. Ayrıca kötü niyetli kişilerle ilişkide olmak, Yitshak'a ve çocuklarına zarar verebilecektir. Nitekim buna benzer bir olayı Avraam da tecrübe etmiş ve Lot ile birlikte yaşamamaya karar vermiştir.

11. ... dertlendirdi; çünkü oğluyla ilgiliydi – Avraam dertlidir; çünkü Yişmael'in davranışı, onun yanlış yola düştüğünü göstermektedir; bu da Avraam için bir başarısızlık demektir (*Midraş – Şemot Raba* 1). Pasuğun basit anlamına göre ise, Avraam'ın üzüntüsünün kaynağı, Sara'nın Yişmael'in evden kovulmasını istemesidir (Raşi).

Tahminen, Yişmael konusunda Avraam da Sara'yla aynı fikirdedir. Fakat olasılıkla, Yişmael'in, iyi yönde etkilenebileceği bu evden tamamiyle kopmasını istememektedir. Nitekim eğer Agar Avraam'ın evindeyken bile Yişmael'i

bu kadar etkileyebilmişse, baş başa olduklarında, Agar'ın Yişmael üzerindeki olumsuz etkisi çok daha ciddi olacaktır (Hirsch).

12-13. Tanrı Avraam'ı iki yönden rahatlatmaktadır. Öncelikle, Sara'nın isteğinin, Kendi İsteği ile paralel olduğunu söylemektedir. Ayrıca – her ne kadar Avraam'ın gerçek oğlu Yitshak ise de – Yişmael de Avraam'ın oğludur ve kendi hakkı uyarınca ileride o da büyük bir ulus haline gelecektir.

12. Soyun Yitshak yoluyla devam edecektir – Tam çeviriyle "Senin bir soyunun olduğu Yitshak sayesinde söylenecektir" ya da "[Sadece] Yitshak'ın soyu 'senin' olarak adlandırılacaktır". İçerdiği anlam, "Avraam'ın soyu" teriminin Yitshak'ın çocuklarını ifade edeceği şeklindedir.

Pasukta kullanılan sözcük **BeYitshak**'tır. Tam anlamı "Yitshak'ta" şeklindedir. Pasuk bu açıdan "Soyun Yitshak'ta devam edecektir" şeklinde çevrilebilir. "Yitshak'ta" ifadesi, "Yitshak'ın bir bölümünde – yani tümünde değil" anlamındadır. Başka bir deyişle, Avraam'ın soyu, Yitshak'ın tüm çocukları değil, sadece biri yoluyla – yani Yaakov'la – devam edecektir.

14. Erken kalktı – Tıpkı sünnet emrini yerine getirdiği gün yaptığı gibi, Avraam o gün de erken kalkmış ve seri hareket etmiştir. Agar ve Yişmael'in evden gönderilmesinin Tanrı'nın isteği doğrultusunda olduğunu duyduğu anda, Avraam hemen itaat etmiştir.

Tulum – Deriden bir tulum. Ya da ahşap bir hazne (krş. İbn Ezra).

Beer Şeva Çölü – Agar, Avraam'ın yaşamakta olduğu Beer-Şeva'dan ayrılıp Mısır yönünde ilerlemeye başlamış olabilir (bkz. 20:15 açk., 16:7 açk.). Tora'daki Beer-Şeva'dan ilk bahis buradadır.

- 18 יֵה קוֹמִי שְׂאֵי אֶת־הַנֶּזֶר וְהַחֲזִיקִי
- 19 אֶת־יָדְךָ בֶן כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ: יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
- אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֹא אֶת־הַחֶמֶת מַיִם
- 20 וַתִּשָּׂק אֶת־הַנֶּזֶר: כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנֶּזֶר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב
- 21 בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קִשְׁתָּ: כא וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרָן וַתִּקַּח־לּוֹ
- 22 אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: פ שְׂשִׁי כב וַיְהִי בָעֵת הַהִוא
- וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שׁוֹר־צִבְאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים
- 23 עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים
- הֲנִי אִם־תִּשָּׁקֶר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ
- 24 תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גֵּרְתָּה בָּהּ: כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
- 25 אָנֹכִי אֲשָׁבַע: כה וַחֲוֹכֶכָ אַבְרָהָם אֶת־אַבִּימֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בְּאֵר
- 26 הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדְּךָ אֲבִימֶלֶךְ: כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא
- יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
- 27 אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם: כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר
- 28 וַיִּתֵּן לְאַבִּימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: כח וַיֵּצֵב אַבְרָהָם
- 29 אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי הַצֹּאן לְבִדְהָן: כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
- אֶל־אַבְרָהָם מַה הֲנִי שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ
- 30 לְבִדְהָנָה: 30 וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר
- 31 תַּהֲיֶה־לִּי לְעֹלָה כִּי חִפְרָתִי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: 31 עַל־כֵּן
- קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שֵׁם נִשְׁבַּעוּ שְׁנֵיהֶם:

şiddete taviz verdiği için azarlamıştır.

28. **Ayırıldı** – Tam çeviriyle “bir başlarına koydu”. Bir sonraki pasukta da aynı şekilde.

30. **Alacaksın** – Avraam, Avimeleh’in hediye, Avraam’ın kuyudaki hakkını tanınmasının bir işareti olarak kabul etmesi gerektiğini söylemektedir. Bu, eski dönemlerde bir malın sahip

değiştirmesinde kullanılan sembolik değiş-tokuş yöntemiyle benzerlik göstermektedir. Buna göre, malın el değiştirmesini resmileştirmek için taraflardan biri ayakkabısını çıkarıp diğer tarafa verirdi (bkz. Rut 4:7; Sforno).

31. **Beer-Şeva** – İbranice’de “yedi” anlamındaki sözcük *Şeva*’dır ve “yemin” anlamındaki *Şevua* ile aynı kökten gelir. Dolayısıyla, yemin eden bir kişi,

¹⁸ *Git ve çocuğu kaldır. Onu elinle tut; çünkü onu büyük bir ulus haline getireceğim*”.

¹⁹ Tanrı [Agar'ın] gözlerini açtı ve [Agar] bir su kuyusu gördü. Gidip tulumu suyla doldurdu ve çocuğa içirdi.

²⁰ Tanrı çocuğun yanındaydı. [Çocuk] Büyüdü, çölde oturdu ve usta bir okçu oldu. ²¹ Paran Çölü'nde yerleşti ve annesi ona Mısır'dan bir eş aldı.

[52. Beer Şeva'daki Antlaşma]

²² O sıralarda, Avimeleh ve başkomutanı Fikol, Avraam'a "Yaptığın her şeyde Tanrı seninle" dedi. ²³ "Şimdi; bana burada, ne bana, ne çocuklarıma, ne de torunlarıma gayridürist davranmayacağına dair, Tanrı adına yemin et. Sana göstermiş olduğum iyiliğin aynısını, sen de, hem bana, hem de konuk olarak yaşadığın ülkeye göster".

²⁴ Avraam "Yemin edeceğim" dedi.

²⁵ Avraam [sonra] Avimeleh'in hizmetkarlarının zorla aldıkları kuyularla ilgili olarak Avimeleh'le sözlü tartışmaya girdi. ²⁶ Avimeleh "Böyle bir şeyi kimin yaptığını bilmiyorum" dedi. "Ne sen bana söyledin, ne de bugüne kadar ben duydum".

²⁷ Avraam davar ve sığır alıp Avimeleh'e verdi ve ikisi bir antlaşma yaptılar.

²⁸ Avraam [sonra] davardan yedi koyun ayırdı. ²⁹ Avimeleh Avraam'a, "Ayırdığın bu yedi koyun[un anlamı] nedir?" diye sordu.

³⁰ [Avraam] "Bu kuyuyu benim kazdığımı dair bir kanıt olması için bu yedi koyunu elimden alacaksın" diye cevapladı.

³¹ Bu yerin adı bu sebeple Beer-Şeva konuldu; çünkü ikisi burada ant içmişlerdi.

Tanrı'dan Yişmael uğruna bir mucize yapmasını isterler; çünkü onun soyu, gelecekte Yahudiler'e eziyet edecek, onları öldürecektir. Fakat Tanrı, İlahi prensip gereği, Yişmael'i gelecekte olacaklarla değil, o anki hareketleriyle yargılayabileceğini söyler (Raşi). Tam çeviri, "çocuğun sesini, [çocuğun] bulunduğu yerde duydu" şeklindedir.

18. Onu elinle tut – Hirsch. Başka otoritelere göre "onu sıkıca tut".

Getireceğim – Melek, Tanrı'nın ağzıyla konuşmaktadır (bkz. 16:10).

19. Ve Tanrı [Agar'ın] gözlerini açtı – Tora orada mucizevi bir şekilde bir kuyunun yaratıldığını söylememektedir. Pasuktan anlaşılan, Agar'ın orada önceden de zaten bulunan bir kuyunun varlığını yeni fark etmiş olduğudur. Bu bize, Tanrı'nın ihtiyaçlarımızı daima karşılayacağını; ama bizim gözlerimizi açıp bu yardımı görmeye hazır olmamız gerektiğini öğretir (Midraş).

20. Okçu – Bkz. p. 16.

21. Paran Çölü – Beer Lahay Roi'nin güneyi. Bkz. 14:6, 16:2 açk.

Mısır – Agar'ın anavatanı; 16:1 (Midraş – Bereşit Raba 53; Raşi). Targum Yonatan, Yişmael'in eşinin isminin Fatima olduğunu belirtir.

22-34. Avimeleh'le yapılan antlaşma. Bu bölümde anlatılan olaylar Yitshak'ın doğduğu sıralarda gerçekleşmiştir. "O sıralarda" sözleri her zaman, bir önceki konuyla ilgilidir ve bu örnekte bir önceki konu, Sara'nın Yitshak'ı doğurmasıyla başlamaktadır. Sonuçta, Tanrı'nın Avraam için yaptığı çeşitli mucizeleri gören Avimeleh, Avraam'la bir antlaşma yapmaya gelmiştir (Raşbam). Avimeleh'in, bu dostluk antlaşmasını, Avraam'ın gücü ve zenginliği için değil, Tanrı'nın, yaptığı her şeyde Avraam'la birlikte olduğunu bildiği için yapmak istemesi dikkat çekicidir (Sforno).

22. Fikol – Ya da "Fihol". Bazılarına göre bu bir isim değil, ünvardır (Midraş – Bereşit Raba 54). Eski Mısır dilinde Pahel kelimesi "sözcü" anlamındadır.

Tanrı seninle – Krş. 26:28.

23. Bana ... yemin et – Pelitiler bu karşılıklı yemini Şimşon'un zamanına (Şofetim 13:1 v.d.) kadar tutmuşlar; ama bu dönemden itibaren Bene-Yisrael'e saldırmaya başlamışlardır (Talmud – Sota 10a).

25. Avimeleh'le sözlü tartışmaya girdi – Raşi. Barış yanlısı olan Avraam, her ne kadar antlaşmayı kabul etmişse de, tartışmalı bir kuyu ile ilgili rahatsızlığını dile getirme konusunda eline geçen bu fırsatı değerlendirmek istemiştir. Midraş'ta belirtildiği üzere: "Serzeniş, barışa götürür". Sforno'ya göre Avraam Avimeleh'i, ülkesinde

32 וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּבְאָר שֶׁבַע וַיִּקֶּם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֵל שֶׁר-צָבָאוּ

33 וַיָּשְׁבוּ אֶל-אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: 34 וַיֵּטַע אֲשֶׁל בֵּבְאָר שֶׁבַע

34 וַיִּקְרָא-שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֻלָּם: 35 וַיִּגֹּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ

פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

1 שְׁבִיעִי א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה

אֶת-אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

Yahudiler'in bugüne kadar ayakta kalacağına ve başarılı olacaklarına dair söz verilmiştir. "Sınav" kavramıyla ilgili açıklamalar için bkz. Perek 12 açık.

☞ On Deneme

Hahamlarımız Avraam'ın tam on kez sırandığını açık bir şekilde belirtmeler de, bu on sınavın hangileri oldukları hakkında değişik versiyonlar mevcuttur. Burada Raşi ve Rambam'ın görüşleri doğrultusunda iki liste veriyoruz:

Raşi

1. Avraam'ın, kendisini öldürmek isteyen Kral Nimrod'dan korunmak için 13 yıl boyunca saklanmak zorunda kalması.
2. Nimrod Avraam'ı yanan bir ocağa atması; ancak Avraam'ın mucizevi olarak kurtulması.
3. Tanrı'nın Avraam'a, ailesini ve doğduğu ülkeyi terketmesini emretmesi (12:1).
4. Kenaan'a varır varmaz, Avraam'ın buradan kıtlık yüzünden ayrılmak zorunda kalması (12:10).
5. Mısır'da Sara'nın, Paro'nun memurları tarafından saraya alınması (12:15).
6. Lot esir düşünce, Avraam'ın onu kurtarmak için savaşa girmek zorunda kalması (14:14).
7. Tanrı'nın Avraam'a, soyunun tarih içinde dört büyük krallığın egemenliği altında acı çekeklerini bildirmesi.
8. Avraam'ın ilerlemiş yaşında kendisini ve oğlunu sünnet etmesine dair emir alması (17:11).
9. Yişmael ve Agar'ın evden uzaklaştırılmasına dair emir (21:12).
10. Yitshak'ın *korban* olarak getirmesine dair emir (22:2).

Rambam

1. Avraam'ın ailesinden ve ülkesinden ayrılması.
2. Tanrı'nın orda büyük bir ulus olacağını söylemesine rağmen Kenaan'da başlayan kıtlık.
3. Sara'nın Mısır'da saraya alınması.
4. Dört kralla yapılan savaş.
5. Avraam'ın, Sara'nın çocuk doğurmamasından dolayı çaresizliğe düşüp, onun tavsiyesi üzerine Agar'la evlenmesi (16:2).
6. Sünnet emri.
7. Avimeleh'in Sara'yı alıkoyması (20:2).
8. Agar'ın Yişmael'in doğumunun öncesinde kaçmak zorunda bırakılması (16:5).
9. Yişmael'in uzaklaştırılmasını öngören emir.
10. Yitshak'ın *korban* edilmek üzere bağlanması.

1. Tanrı Avraam'ı sınamadı – Kendini Avraam'a gösteren ve ona yaşamının en önemli amacı olan Yitshak'ı veren Tanrı, şimdi onu değerli oğlunu feda edip etmeyeceği konusunda sinamaktadır (Hirsch).

Bu, diğer dokuzundan farklı olarak Tora'nın "sınav" olarak adlandırdığı tek örnektir. Zira Avraam örneğin ülkesini gerçekten terk etmiş, Agar ve Yişmael'i gerçekten evden kovmuştur. Ancak burada Tanrı, sonuçta onun oğlunu kurban etmesine izin vermemiştir (Abravanel).

Midraş, pasuktaki "smadi" anlamına gelen *Nisa* sözcüğünü farklı bir bakış açısıyla değerlendirir. İbranice'de *Nes* sözcüğü, orduda ya da gemilerde bulunan türdeki bir bayrak/sancak anlamına gelir. *Nisa* sözcüğü bu bağlamda "[bir bayrak gibi] yükseltti" şeklinde açıklanmaktadır. Zira Tanrı yaptığı sınavlarla Avraam'ı manevi açıdan *yükseltmiştir*. Bu olaylardan sonra Tanrı'nın Avraam'a bir daha hitap etmediğini görüyoruz. Bunun sebebi, Avraam'ın artık potansiyelinin zirvesine ulaşmış olmasıdır.

Efendim – İbranice *İneni*. Tam çeviriyle

³² [Böylece] Beer-Şeva'da antlaşma yaptılar. Avimeleh, başkomutanı Fikol ile birlikte kalktı ve Pelişti ülkesine geri döndüler.

³³ Avraam Beer-Şeva'da bir ilgin ağacı dikti ve orada Evrenin Efendisi Tanrı'yı İsmi'yle çağırdı. ³⁴ Avraam uzun bir süre Pelişti ülkesinde yaşadı.

22

[53. Sınav]

¹ Bu olaylardan sonra Tanrı Avraam'ı sınamdı.

Ona "Avraam!" dedi.

"Efendim".

kendisini, Yaratılış'ın yedi günü boyunca yaratılan her şeye karşı sorumlu kılmış olur (Hirsch). Ayrıca yemin eden kişi, "Noah Soyu İçin Yedi Evrensel Mitsva" ile de bağlanmış sayılır (Midraş Agadol).

Avraam p. 27'de sözü geçen hayvanlar arasından yedi dişi koyun almış ve bunları, "Şeva-Şevua" ilişkisini simgelemeleri amacıyla bir kenara koymuştur. Bu yere, yedi koyuna ithafen "Yedi Kuyusu" (Midraş Agadol) ya da yemin sebebiyle "Yemin Kuyusu" anlamına gelen **Beer Şeva** adı verilmiştir (bkz. p. 31).

33. Ilgın ağacı – İbranice **Eşel** (İbn Yanah; Radak, Şeraşim). Ayrıca bkz. Şemuel I 22:6, 31:13. Bunun bir ağaç olduğu fikrine *Targum* da katılmaktadır. Ilgın, *Tamarix* ailesinden, servi gibi küçük yaprakları olan geniş bir ağaçtır. Bazıları bunu Mişkan'da kullanılan **Şitim** ağacı ile özdeşleştirir (Şemot 25:5; krş. Midraş – Bereşit Raba 94; Midraş – Tanhuma, Teruma 9).

Talmud dönemi hahamlarından Rav ve Şemuel, **Eşel** sözcüğünü farklı biçimde açıklarlar. Rav'a göre Avraam bir meyve bahçesi dikmiştir ve buradan elde ettiği meyveleri gezginlere ikram etmeyi adet edinmiştir. Şemuel'e göre ise bu bir handır ve Avraam, yolculara vermek üzere elinde meyveler bulundurmaya hep özen göstermiştir (Raşi). Sembolik bir açıklamaya göre **Eşel** [Alef+Şin+Lamed] sözcüğü, "**Ahila** – Yemek", "**Şetiya** – İçmek" ve "**Levaya** – Eşlik Etmek" kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Bilindiği üzere, bunlar bir ev sahibinin misafirlerine vermesi gereken üç temel hizmettir (*Talmud* – Sota 10a; Raşi o.a.).

Evrenin Efendisi – Ya da "Ebedi Tanrı".

34. Pelişti ülkesinde – Beer-Şeva'da. Burası Pelişti ülkesinin sınırındaydı. Bkz. 20:15 açık.

Yaşadı – Burada "daimi yerleşim" ifade eden **Vayeşev** fiili değil, "konaklamak" anlamına gelen **Vayagor** fiili kullanılmıştır. Bu fiilin kökü "**Ger** – Yabancı" sözcüğüdür. Avraam'ın Yitshak'ın doğu-

mundan sonra Pelişti ülkesinde geçirdiği yıllar, onun soyundan gelenlerin *kendilerine ait olmayan bir ülkede yabancı* [Ger] olarak yaşayacakları 400 bir parçasıdır (bkz. 15:13; Raşi o.a.).

22.

☞ **Onuncu Deneme:**

Akedat Yitshak – Yitshak'ın [korban edilmek üzere] Bağlanması

Bu bölüm, Yahudi'nin şartlar ne kadar zor olursa olsun Tanrı'ya hizmet etmekte kararlı oluşunun, oldukça çarpıcı bir örneğidir. Zaten Yisrael'in varoluş sebebi de budur (Abravanel). Açıklamaların devamında da görüleceği gibi, bu sınav özellikle çok zor olmuştur. Bunun sebebi, Avraam'ın, Yitshak'ın ölümü neden hak ettiğini bir türlü anlayamamış olmasıdır. Zira bu, Yitshak'ın değersiz kabul edildiği ya da bir şekilde kötü hale geldiği kanısını uyandırmaktadır. Oysa Yitshak için böyle bir durumun söz konusu olmadığı açıktır. Yitshak'ın büyüklüğünün tartışılacak yanı yoktur; kaldı ki Tanrı da bunu, Yitshak'ı Avraam'ın tek gerçek oğlu olarak tanımlayarak doğrulamıştır (21:12; 22:2). Durum böyle iken, ortada Avraam'ın, Yitshak'ın canını almasını haklı çıkaracak tek sebep kalmaktadır: Tanrı'ya sorgusuz sualsiz itaat etmenin gerekliliği. Bunu yapıp yapamayacağı ise testin ta kendisidir.

Geleneksel kronolojiye göre Yitshak, **Akeda** sırasında 37 yaşındadır. Bu sayıya şöyle ulaşılmıştır: Sara, oğlu doğduğunda 90, kendi ölümünde ise 127 yaşındaydı. Geleneksel bilgilere göre, Sara'nın ölümü, Yitshak'ın kurban edileceğini öğrendiği zaman gerçekleştiği için, Yitshak'ın o zamanki yaşı 37 olmalıdır.

Pesikta Rabati, **Akeda**'nın bir Roş Aşana gününde olduğunu öğretir. Bu nedenle Roş Aşana'nın ikinci gününde bu bölüm okunur ve bu günde yapılan dualar, Tanrı'ya yönelik bu olağandışı adanmışlık örneğine göndermelerle doludur. Kendini Tanrı'ya böylesi insanüstü bir şekilde adanmasının karşılığı olarak, Avraam'a,

ב וַיֹּאמֶר

2

קח-נָא אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אֲהַבְתָּ אֶת-יִצְחָק וְלֶךְ-לְךָ
אֶל-אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶתֶר הַהָרִים אֲשֶׁר
אָמַר אֱלֹהֶיךָ: ג וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרֹו וַיִּקַּח
אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתָם וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיִּקֶּם
וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לּוֹ הָאֱלֹהִים: ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מֵרָחֵק: ה וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו שְׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמֹר וְאַנִּי וְהַנֶּזֶר
נִלְכָּה עַד-כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

Diğer yandan Avraam'ın, Yitshak'ı kurban etmesi gerektiği sonucunu çıkarmakla Tanrı'nın ilk emrini yanlış anladığı da söylenemez. Çünkü genel bir kural olarak, bir hayvan *korban* olarak belirlendikten sonra, tüm işlem tamamlanmalıdır. Örnek olarak bir kişi bir hayvanı "kutsal" olarak ayırmak isterse, hayvanı sadece *mizbeah*ın üstüne koyup sonra indirmekle bunu yapmış sayılmaz. Diğer yandan bunun yeterli olduğunu Bizzat Tanrı söyleyince, işler değişir. Bu sebeple Tanrı Avraam'a Yitshak'ın kurban edilmesi değil, 'getirilmesi' gerektiğini söylediğinde, *korban*ın sonuçlandırılması, istisnai olarak emrin dışında kalmıştır (Rabi Hayim Soloveitchik).

3. Erken kalktı ve eşeğini eyerledi – Onun için ne kadar acı verici olursa olsun, Avraam hiç oyalanmamıştır. Sabah erken kalkmış, kişisel itibarını görmezden gelerek, eşeğini hizmetkarına hazırlamak yerine kendisi hazırlamıştır. Bu, Tanrı hizmetinde şevkli davranan kişilerin, görevlerini yerine getirmek için acele etmelerine bir örnektir. Sünnet törenlerinin [*Berit-Mila*] sabahları mümkün olduğu kadar erken yapılması geleneğinin sebebi de budur (*Talmud – Pesahim* 4a). Bu aynı zamanda, Tanrı sevgisinin kişisel davranış geleneklerinin önüne geçtiğini de göstermektedir (*Talmud – Sanedrin* 105b). Bazı kaynaklar, Avraam'ın, bu emir karşısında bile bozulmayan inanılmaz zihin dinginliğine ve sükunetine övgü olarak, 'onun o gece rahat uyuduğu' detayını vurgulamaya özen gösterirler.

İki genç adamını – Avraam yanına Eliezer ile o aralar kendisini ziyarete gelmiş olan Yişmael'i

almıştır (*Midraş*).

4. Yeri uzaktan gördü – Avraam dağın üzerinde duran bir bulut görmüş ve bunun Tanrı'nın Kutsal Varlığı'nı [*Shehina*] simgelediğini anlamıştır (*Pirke DeRabi Eliezer*). *Midraş*'a göre Avraam: "Yitshak, oğlum, benim gördüğümü sen de görüyor musun?" diye sorar. Yitshak "Evet" diye cevap verince, Avraam Yitshak'ın üst düzeyde bir maneviyata sahip olduğunu anlar. Anlaşılan onu Tanrı'nın önünde *korban* olarak getirilecek kadar değerli kılan da budur.

Avraam daha sonra arkasına döner ve yanında-kilere sorar: "Benim gördüğümü siz de görüyor musunuz?" Fakat onlar görmemektedirler. Avraam bunun üzerine içinden "Eşek de görmüyor, siz de görmüyorsunuz" diye geçirerek, onların, maneviyat açısından yanındaki eşekten farksız oldukları sonucuna varır ve [bir sonraki pasukta] onlara "Siz burada eşekle kalın" der.

5. Tapınıp – Tam çeviriyle "eğilip".

Döneceğim – Avraam Yitshak'ı *korban* olarak getirmeyi planlamasına rağmen, tekil olarak "döneceğim" demek yerine çoğul ifade kullanmıştır. Farkında olmadan, ikisinin de döneceğine dair kehanette bulunmuştur (Raşi).

² “Oğlunu, tek sevdiğini – Yitshak’ı – al ve Moriya bölgesine git. Onu Bana, [oradaki] dağlardan sana söyleyeceğim birinin üzerinde, tamamen yakılan kurban olarak getir”.

³ Avraam sabah erken kalktı ve eşeğini eyerledi. Yanına iki genç adamını ve oğlu Yitshak’ı aldı. **Korban**a uygun olarak odunları yardı ve kalkıp Tanrı’nın kendisine söylemiş olduğu yere doğru yola çıktı.

⁴ Üçüncü günde Avraam gözlerini kaldırdı ve söz konusu yeri uzaktan gördü.

⁵ Avraam, iki gence “Siz burada eşekle kalın” dedi. “Ben ve genç [Yitshak] ise oraya kadar gidecek, tapınıp size döneceğiz”.

“hazırım” ya da “işte buradayım”. Ancak bu, genel olarak, çağrıya cevap, dikkatle dinleme ya da emreamadelik ifade eden bir deyiştir. Raşi, adanmış birinin cevabının bu şekilde, hem tevazu hem de hazır oluş ifade ettiğini belirtir. Bkz. 27:1, 31:1, 37:13, Şemot 3:4, Şemuel I 3:4, Şemuel II 1:7. Bkz. 15:4 açık.

2. Oğlunu – Pasuğun tam çevirisi şöyledir: “Lütfen oğlunu, biricik olanını, sevdiğini, Yitshak’ı al ve kendin için Moriya bölgesine git”. Tanrı, kurban olarak kimi istediğini Avraam’a doğrudan belirtmemiştir. *Talmud* Tanrı ile Avraam arasındaki şu diyalogu kaydeder:

- Oğlunu al.
- Ama benim iki oğlum var. Hangisini alayım?
- Biricik olanını
- Ama ikisi de annelerinin biricik oğlu
- Sevdiğini
- Ama ikisini de seviyorum
- Yitshak’ı

Tanrı’nın doğrudan “Yitshak’ı al” dememesinin iki nedeni vardır: Öncelikle Tanrı ani bir emir vermek istememiştir; zira böyle olsa, diğer insanlar, Avraam’ın bu emri telaş ve şaşkınlık sebebiyle yerine getirdiğini, oysa normal şartlarda bu fedakarlığa yanaşmayacağını ileri sürerlerdi [Bu aynı zamanda, Avraam’ın emri yerine getirmeden önce üç gün yolculuk yapmasının da sebebidir. Bu yolculuk sırasında Avraam düşünecek ve emri enine boyuna tartacaktır]. İkinci olarak, emrin yavaş yavaş açıklanması, emri Avraam’ın gözünde daha değerli kılmak, onun merakını uyandırmak ve onu, emrin her sözüne uygun davrandığı için daha fazla ödüllendirmek içindir. Zira emir ne kadar detaylıysa, Avraam’ın itaat ettiği detay sayısı da artmış olacak, alacağı ödül de buna paralellik gösterecektir (*Talmud* – *Sanedrin* 89b, Raşi).

Al – Tanrı’nın kullandığı “**Na** – Lütfen” (bkz.

ö.a.) sözcüğünü açıklayan Raşi, Tanrı’nın sanki Avraam’dan bu sınavdan da başarıyla çıkmasını “rica ettiğini” söylemektedir. Zira Avraam bu sınavda başarısızlığa uğradığı takdirde, herkes önceki fedakarlıklarının anlamsız olduğunu ileri sürecektir.

Zoar ise aynı sözcüğü açıklarken Tanrı’nın Avraam’a, Yitshak’ı zorla değil, ikna yoluyla – başka bir deyişle “lütfen” sözcüğünü kullanarak – götürmesi gerektiğini ima ettiğini belirtir. Ne de olsa Avraam 137, Yitshak da 37 yaşındadır ve Avraam’ın Yitshak’ı zorla götürmesi olanaksızdır.

Moriya – Burası, “**Ar Abayit** – Tapınak [Bet-Amikdaş] Dağı”dır; Divre Ayamim II 3:1. Bazı otoritelere göre buranın “Moriya” adıyla anılmasının sebebi, buna benzer isim taşıyan **Emoriler**’in burada yaşamalarıdır (Raşbam; *Sefer Ayovelot* 18:2 Suriye versiyonu). Burası Beer-Seva’nın 80km. kadar kuzeyinde bulunan Yerusalayim’dedir. Başka açıklamalara göre, Yerusalayim’in bu şekilde adlandırılmasının nedeni, [Moriya ile aynı kökten olan] “**Oraa** – Öğreti”nin dünyaya buradan yayılmış olmasıdır. *Targum Onkelos* burayı “Tanrı Hizmeti Bölgesi” şeklinde çevirir. Anlaşıldığı kadarıyla Onkelos’un çevirisinin kaynağı, Bet-Amikdaş’taki Kutsal Hizmet’te tütsü için kullanılan baharat çeşitlerinden biri olan “**Mor** – Mür”dür (Raşi).

Tamamen yakılan kurban – Bkz. 8:20 açık.

Getir – Tanrı ‘onu kurban et’ dememiştir; çünkü istediği, Yitshak’ın kurban edilmesi değil, sadece dağa *getirilip*, bir kurban gibi hazırlanmasıdır. Avraam bu emre uyup Yitshak’ı dağa *getirdiği* zaman da, Tanrı Yitshak’ı kurban etmemesini söylemiştir (p. 12). Bu, Tanrı’nın buradaki, Yitshak’ın kurban olarak *getirilmesinden* bahseden ilk emriyle, onun zarar görmemesini öngören sonraki emri arasında aslında herhangi bir çelişki olmadığını göstermektedir. Avraam’a asıl olarak Yitshak’ı kurban etmesi değil, onu dağa kurban statüsünde *getirmesi* emredilmiştir ve o da bunu yapmıştır (Raşi).

וַיִּקַּח אַבְרָהָם

6

אֶת־עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׁם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ

וְאֶת־הַמֶּאֱכָלֶת וַיֵּלֶכְן שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק

אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה

הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִי־הָשָׁה לָעֵלָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים

יִרְאֶה־לּוֹ הָשָׁה לָעֵלָה בְּנִי וַיֵּלֶכְן שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ

אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיָּבֶן שָׁם אַבְרָהָם

אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׁם

אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ

וַיִּקַּח אֶת־הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאֲדָ

יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִי:

יב וַיֹּאמֶר אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנֶּזֶר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוֹמָה כִּי

| עֲתָה יִדְעָתִי כִּי־יִרְאֶה אֱלֹהִים אֹתָהּ וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ

אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

11. Avraam! Avraam! – Adının tekrarlanması hem Avraam'a yönelik sevgiyi (Raşi) hem de durumun aciliyetini (Midraş) ifade etmektedir.

12. Zarar verme – Tam çeviriyle “*elini uzatma*”. Bir deyim.

Ben'den – Melek, Tanrı'nın ağzıyla konuşmaktadır.

Pasuğun tam çevirisi, sözcüklerin İbranice'deki dizilimleriyle şöyledir: “[Melek, Avraam'a şöyle] Dedi: Gence elini uzatma, ve ona hiçbir şey yapma; çünkü şimdi biliyorum ki, Tanrı'dan korkan birisin sen ve oğlunu, biricikini esirgemedin benden”. Bir kişi bir mitsva yaptığı zaman, manevi dünyada kendisine bir avukat melek yaratır (Mişna – Pirke Avot). Burada konuşan melek, Avraam'ın bu mitsvayı yerine getirmesi sonucu yaratılan melektir. Midraş'a göre Avraam'la melek arasında şu dialog geçer:

- Gence elini uzatma!

- Ama mitsvayı yerine getirmem gerekiyor. En azından biraz kan akıtayım.

- Ona hiçbir şey yapma!

- Tanrı'ya olan bağlılığımı göstermeliyim.

- Gerek yok! Şimdi biliyorum ki, Tanrı'dan korkan birisin sen ve oğlunu, biricikini [Tanrı'dan] esirgemedin.

- Ama ben emri Tanrı'dan aldım; onu iptal edecek olan da yine Tanrı olmalı.

- Mitsva iptal olmadı; zaten yerine getirdin.

- Bunu nereden biliyorsun?

- Benden! – Ben bu mitsvanın sonucunda yaratılan meleğim. Kendime bakıyorum ve eksik hiçbir yanım olmadığını görüyorum. Eğer mitsvayı eksik yapmış olsaydın; ben de eksik olurum.

Avraam bunun üzerine ikna olur (Meam Loez).

⁶ Avraam **korban** odunlarını aldı ve oğlu Yitshak'ın [omuzlarının] üstüne yerleştirdi. Kendisi ise ateşi ve bıçağı aldı; ikisi birlikte gittiler. ⁷ Yitshak, babası Avraam'a sordu:

"Baba".

"Efendim oğlum".

"Ateş ve odunlar burada. Peki **korbanlık** kuzu nerede?"

⁸ Avraam "Kendisi'ne **korbanlık** kuzuyu Tanrı sağlayacaktır, oğlum" dedi.

İkisi birlikte devam ettiler. ⁹ Tanrı'nın kendisine söylemiş olduğu yere geldiklerinde, Avraam **mizbeahı** inşa etti ve odunları düzenledi. Oğlu Yitshak'ı bağladı ve onu, odunların üzerine gelecek şekilde **mizbeahın** üstüne yerleştirdi. ¹⁰ Avraam elini uzattı ve oğlunu boğazlamak üzere bıçağı aldı.

¹¹ Tanrı'nın meleği ona göklerden seslendi: "Avraam! Avraam!".

"Efendim".

¹² "Gence zarar verme. Ona hiçbir şey yapma. Çünkü şimdi, senin Tanrı'dan korkan biri olduğunu biliyorum. Zira biricik oğlunu Ben'den esirgemedin".

6. Ateş – Ateş yakmak için kullanılacak bir madde; olasılıkla çakmaktaşı.

Bıçak – İbranice **Maahlet**. Bu, özellikle hayvan kesimi için kullanılan bir bıçağı ifade etmektedir.

İkisi birlikte gittiler – Tam bir uyum içinde. Oğlunu boğazlayacağını bilen Avraam, babasıyla birlikte bir hayvanı **korban** olarak getirmeye gittiğini düşünen oğlu Yitshak'la aynı hızda gitmiştir. Aşağıda p. 8'de aynı ifade tekrar edilmektedir. O aşamada Yitshak artık **korbandan** kastın kendisi olduğunu farkına varmıştır; ancak buna rağmen tavrında bir değişiklik olmamış, ikisi aynı hızda, ortak bir amaçla "**birlikte gitmeye**" devam etmişlerdir (Raşi).

7-8. Peki korbanlık kuzu nerede – Yitshak yolculuğun asıl amacının ne olduğunu bu noktaya kadar bilmekte değildir. Fakat babasıyla yürürken etrafta hiçbir hayvan göremeyince neler olduğunu anlamaya başlar ve babasına bu soruyu sorar. Türkçe cümle yapısı, sözcüklerin pasuktaki yerinde değişiklik gerektirmiştir. İbranice'deki sözcük sıralamasına göre Avraam'ın cevabı şu şekilde çevrilebilir: "Tanrı sağlayacaktır Kendisi'ne kuzuyu, **korbanlık** oğlum". Başka bir deyişle Avraam doğru cevabı sözcüklerin arasına şifreli biçimde yerleştirmiştir: "Tanrı Kendisi'ne kuzuyu sağlayacaktır – ama sağlamazsa – **korbanlık** – olan sensin – oğlum". Yitshak böylece yolculuğun asıl amacını anlamıştır (Raşi). Avraam'a göre daha genç ve kuvvetli olan Yitshak, bu durumda karşı gelebilir ya da kaçabilirdi; ama "**ikisi birlikte devam ettiler**".

9. Oğlu Yitshak'ı bağladı – Avraam Yitshak'ı neden bağlamıştır? Dahası, eğer Yitshak'ın rızası olmasa 37 yaşındaki birini bağlaması mümkün müdür? *Midraş'a* göre Yitshak, babasına şöyle

der: "Baba; ben kuvvetli genç bir erkeğim; sense yaşlısın. Elinde bıçağı görünce içgüdüsel olarak irkilip sana zarar vermekten korkarım. Aynı zamanda kendime de zarar verebilir ve bu yüzden korban yapılamayacak hale gelebilirim. Ya da istemeden yaptığım bir hareketle, senin görevini gereken şekilde tamamlamanı engelleyebilirim. Bu yüzden beni sıkıca bağla ki, giderayak senin oğlun olmanın onurunu ve sana olan saygını kusurlu hale getirmiş, emrin düzgün bir şekilde yerine getirilmesini engellemiş olmayayım". Bunun üzerine Avraam hemen, "**oğlu Yitshak'ı bağladı**". (*Midraş*).

10. Bıçağı aldı – Hahamlarımız olayın kahramanlarını etkisi altına alan duygu yoğunluğunu oldukça dokunaklı bir biçimde betimlerler. Avraam, bir yandan Tanrı'nın isteğini yapmanın mutluluğunu, diğer yandan oğlu öleceği için duyduğu hüznün yarattığı karmaşık duyguları taşımaktadır. Bıçağı uzanırken, gözlerinden oluk oluk akan yaşlar Yitshak'ın gözlerine gelmektedir. Ancak yine de Tanrı'nın isteğini yapmaktan dolayı mutludur (*Midraş*).

Avraam Yitshak'a bakar; Yitshak ise yukarıya, meleklerle... Yitshak onları görmüştür, fakat Avraam görmemiştir (*Targum Yonatan*). Melekler de ağlamakta ve gözyaşları Yitshak'ın gözlerine dökülmektedir (Raşi). Melekler Tanrı'nın önünde yalvarmaya başlarlar: "Evrenin Efendisi! Avraam yabancılara karşı konuksever değil miydi? Onlara Senin tüm bereketin kaynağı olduğunu söyleyerek onları Sana hizmet etmeye yönlendirmedin mi? Sara Avraam'a Yitshak'ı doğurabilmek için gençliğine tekrar kavuşmadı mı? Avraam'a kendinden sonraki nesillerle ilgili verilen tüm sözler şimdi boşa mı gidecek? İşte; bıçak artık gırtlığına geldi! Daha ne kadar bekleyeceksin?" (*Pirke DeRabi Eliezer*).

- 13 יְיָ וַיֵּשֶׂא אֲבִרְהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל
 אֲחֵר נֹאֲחַז בְּסֶבֶךְ בְּקֶרְנָיו וַיֵּלֶךְ אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל
 14 וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ: יֵד וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא
 15 יְהִנָּה | יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאמֹר הַיּוֹם בְּהָר יְהִיָּה יִרְאֶה: מִן וַיִּקְרָא
 16 מִלֵּאךְ יְהִיָּה אֶל-אֲבִרְהָם שְׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם: מִן וַיֵּאמֶר בִּי
 נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם-יְהִיָּה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא
 17 חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידָךָ: יֵד כִּי-בֵרַךְ אֲבִרְכֶךָ וְהִרְבֵּה
 אֲרִבֶּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֶת הַיָּם
 18 וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׂעֵר אֲבִיָּיו: יֵד וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי
 19 הָאָרֶץ לְעֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי: יֵד וַיֵּשֶׁב אֲבִרְהָם אֶל-נַעֲרֵיו
 וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אֲבִרְהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע:

lar” şeklinde de çevrilebilir. Buna göre diğer milletler Tanrı’ya dua ederek: “Tıpkı Avraam’ın soyunu mübarek kıldığın gibi bizi de mübarek kıl!” diyeceklerdir (Radak).

19. Birlikte – Tora burada üçüncü kez, babayla oğulun aynı düşünceyle gittiklerini vurgulamaktadır. Daha önceki iki örnekte, ikisinin, büyüklüğün yeni boyutlarına doğru birlikte yükselişleri ifade edilmisti.

Burada ise, hayret verici manevi düzeylere ulaşmış olmalarına karşın, onları bekleyen basit insanların yanına dönüp, hiçbir üstünlük ya da gurur duygusu hissetmeden “*birlikte gittiklerine*” dikkat çekilmektedir (Hirsch).

Targum Yonatan ise, Yitshak’ın Avraam ile dönmediği şeklindeki geleneksel bilgiyi aktarır. Buna göre, melekler *mizbeah*ın üzerinden Yitshak’ı almışlar ve onu Şem’in Yerusalayim’deki akademisine götürmüşlerdir.

Beer-Şeva’da – Bkz. 20:15 açık., 21:34 açık. Ancak Raşi’ye göre Avraam bu dönemde Hevron’da yaşamaktadır ve Beer-Şeva’ya, sadece kısa bir süre konaklamak üzere gelmiştir. Bkz. 23:2 açık.

20-23. Rivka’nın doğumu. Rivka’nın bu nok-

tadaki doğumu, Atalar’ın yaşamlarının anlatımı içinde taze bir kan gibidir. Rivka’nın özellikle bu zamanda doğması Tanrısal Plan’ın bir parçasıdır. Zira Rivka doğduğu için, “*kusursuz korban*” konumuna gelmiş olan Yitshak, yozlaşmış bir Kenaanlı kıza evlenmek zorunda kalmayacaktır. Tora’nın, Nahor’un, buraya kadar sözünü etmediği ailesine, özellikle şimdi yer vermesinin sebebi budur.

¹³ Avraam sonra gözünü kaldırdı ve boynuzlarından çalılıklara takılmış bir koç gördü. Avraam gitti, koçu aldı ve oğlunun yerine tamamen-yakılan-*korban* olarak onu sundu.

¹⁴ Avraam o yerin adını A-do-nay Yire koydu. [Nitekim] Bugün de, “Tanrı dağda görünecek” denir.

¹⁵ Tanrı’nın meleği göklerden Avraam’a ikinci kez seslendi ¹⁶ ve [şöyle] dedi: “Kendi Adım’a yemin ediyorum’ diyor Tanrı; ‘bu şekilde davrandığın ve biricik oğlunu esirgemediğin için, ¹⁷ seni kesinlikle mübarek kılacağım ve soyunu, göklerdeki yıldızlar ve deniz kıyısındaki kum gibi fazlasıyla çoğaltacağım. Soyun, düşmanlarının kapısını miras edinecek. ¹⁸ Dünyanın tüm milletleri senin soyun sayesinde mübarek kılınacaklar – [hepsi] sırf Sesim’e itaat ettiğin için [olacak]!”

¹⁹ Avraam gençlerine döndü ve kalkıp birlikte Beer-Şeva’ya gittiler. Avraam Beer-Şeva’da kaldı.

13. Avraam sonra gözünü kaldırdı – Amacı, Yitshak yerine *korban* edeceği bir hayvan bulabilmektir (Radak).

Oğlunun canını feda etmeye hazır olan Avraam, soyundan gelecek olan herkesin yaşamlarını da Tanrı’ya adamak istemiştir. Yitshak’ın *bağlanması*, Tanrı’nın İsteği’ne tümüyle boyun eğmeyi temsil eder.

Avraam şimdi bu adamayı, Yitshak yerine bir hayvan getirerek ebedileştirmek istemektedir. Dolayısıyla Bet-Amikdaş’ta her gün devamlı olarak yapılan *korbanlar*, bir anlamda, *Akeda*’nın ulusal bazdaki devamı sayılırlar (Hirsch).

Sonra – Çeviride buraya yerleştirilmesi, *Targum* ve Raşi’nin fikirleri doğrultusundadır. Buradaki anlama göre Avraam, “gözünü, melek sözlerini tamamladıktan sonra kaldırdı”.

Ancak başka görüşler doğrultusunda, çevirinin “koçu, boynuzlarından çalılıklara yakalandıktan sonra gördü” ya da “gördükten sonra, koç boynuzlarından çalılıklara yakalandı” şeklinde olma ihtimali de vardır.

14. A-do-nay Yire – “Tanrı Görecek”. Daha önce de gördüğümüz gibi buranın orijinal ismi **Şalem**’dir. Buraya bu ismi, Hahamlarımız’ın Şalem kralı Malkitsedek’le (14:18) özdeşleştirdikleri, [Noah’ın oğlu] Şem vermiştir.

Akeda’dan sonra Avraam’ın buraya **Yire** adını vermesiyle, Tanrı bu yerin adını **Yeru-Şalem**; yani **Yeruşalayim** [Kudüs] şeklinde sentezledi (Midraş).

Bugün – Yani Tora’yı okuduğun her zaman. Her nesilde “Tanrı, Halkı’na bu dağda görünecek” denecektir (Raşi).

Tanrı dağda görünecek – Ya da “[Tanrı] Tanrı’nın Dağı’nda görünecek” (Rabi Arye

Kaplan).

15. İkinci kez – Koçu *korban* ettikten ve dağa isim verdikten sonra, Avraam bu tarihsel olayı, soyundan gelecek olanlar için bir davranış standardına dönüştürmüştür. Başka bir deyişle, Avraam ve Yitshak’ın bu fedakar davranışları, sonraki nesiller için de birer işaret olacaktır. Melek de ancak bundan sonra tekrar görünmüş ve “Yukarıda” verilmeyi bekleyen büyük berahayı duyurmuştur (Hirsch).

16. Kendi Adım’a yemin ediyorum – Tanrı “Ben nasıl ebediysem, Yeminim de ebedidir” demektedir (Radak). Tanrı Avraam’a sonraki nesillerinin yıldızlar (15:5) ve toz taneleri (13:16) gibi çok olacağına dair sözünü önceden vermişti.

Şimdi ise Avraam’a, çocuklarının, kendi düşmanlarına karşı güçlü olacaklarının garantisini vermektedir.

Böylece, çok ciddi günahlar işleseler bile, hiçbir zaman tamamen yok olmayacaklar ya da kalıcı olarak düşmanlarının eline düşmeyeceklerdir. Sonuç olarak, bu sözler, Yisrael’e “*Son Kurtuluş*” ile ilgili verilen, heybetli bir garantidir (Ramban).

17. Göklerdeki yıldızlar – Bene-Yisrael Tanrı’nın isteklerine uydukları sürece göklerdeki yıldızlar gibi olacaklar, kimse onlara hükmedemeyecektir. Fakat Tanrı’nın isteklerine karşı gelirlerse, deniz kıyısındaki kumlar gibi olacaklar, zalim ayaklar altında ezileceklerdir (Midraş – Or Aafela).

Miras edinecek – Ya da “mülk edinecek”; ya da “ele geçirecek”. “Kapıyı ele geçirmek”, “tüm şehri zapt etmeyi” simgeler.

18. Senin soyun sayesinde mübarek kılınacaklar – Bkz. 12:3 ve 18:18. Pasuk “Dünyanın tüm milletleri kendilerini senin soyuyla mübarek kılacak-

- 20 מפטיר כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
 לאמר הנה ילדה מלכה גם-הוא בנים לנחור אחיה:
 21 כא את-עוץ בכרו ואת-בנו אחיו ואת-קמואל אבי ארם:
 22 כב ואת-כשד ואת-חזו ואת-פלדש ואת-ידלף ואת בתואל:
 23 כג ובתואל ילד את-רבקה שמנה אלה ילדה מלכה לנחור
 24 אחי אברהם: כד ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם-הוא
 את-טבח ואת-גחם ואת-תחש ואת-מעכה: פ פ פ

[54. Rivka]

²⁰ Bu olayların ardından Avraam'a şu mesaj geldi: "Milka da, kardeşin Nahor'a oğullar doğurdu: ²¹ Behor oğlu Uts'u, kardeşi Buz'u, Aram'ın babası Kemuel'i, ²² Kesed'i, Hazo'yu, Pildaf'i, Yidlaf'i ve Betuel'i. ²³ Betuel'in bir kızı oldu – Rivka".

Bu sekizini Milka, Avraam'ın kardeşi Nahor'a doğurdu. ²⁴ [Nahor'un] Odalığının adı Reuma'ydı. O da, Tevah'i, Gaham'ı, Tahaş'ı ve Maaha'yı doğurdu.

20. Milka ve Nahor – Bkz. 11:29.

21. Uts – Bkz. 10:23, 36:28, Yirmeya 25:20, Eha 4:21. *Talmud*'daki bir görüşe göre bu kişi İyov'dur (*Talmud [Yeruşalmi]* – Sota 5:6). Başka otoriteler ise İyov'un yaşadığı Uts bölgesinin, bu Uts tarafından kurulduğunu belirtirler (İyov 1:1, İbn Ezra o.a.).

Buz – Yirmeya 25:23. Bazılarına göre, Buzi milletinden Eliu ben Barahel'in büyükbabasıdır (İyov 32:2, İbn Ezra o.a.; krş. *Sefer Ayaşar* s. 58).

Aram – Bir başka Uts ile bağlantısı olan bir başka Aram'ın varlığı ilgi çekicidir (bkz. 10:23). Burada adı geçenlerin, isimlerini, ilk adı geçenlerin isimlerinden esinlenerek aldıkları düşünülebilir (10:23, Radak o.a.). Bu durum, iki farklı Aram halkının varlığını gerektirmektedir. Biri Şem'in oğlu Aram'dan, diğeri de Nahor'un torunu Aram'dan türemiştir. Bir kaynak, bu pasuktaki Aram'ın, Aram Naarayim'i kuran kişi olduğunu kaydeder (*Sefer Ayaşar* s. 58, bkz. 24:10, Devarim 23:5). Ancak "Aram'ın babası" teriminde "baba" anlamındaki **Av** sözcüğü bazı durumlarda "lider" anlamına da gelebilir. Bu durumda Kemuel, Aram'ın babası değil, lideri olmaktadır. *Targum Yonatan*'ın çevirisi ise "Aram'ın büyük büyücsü Kemuel" şeklindedir.

22. Kesed – Büyük ihtimalle Kasdim'in [Kaldeliler] atası (Radak; *Sefer Ayaşar* s. 58).

23. Betuel ... Rivka – Bkz. 24:45, 24:47, 25:20.

24. Odalık – Ya da "cariye". O dönemin adetine göre ikinci derecede de olsa eş sayılmaktaydı. Bkz. 25:6 açık.

Tahaş – Derisi Mişkan'ın inşasında kullanılan **Tahaş** adlı hayvanla bağlantılıdır (Şemot 25:5; *Zoar* 2:139a, 2:147b).

Maaha – Toprakları Menaşe kabilesi tarafından ele geçirilen bir kabilenin atası olması açısından önemlidir (Devarim 3:14). Daha sonra bu kabile halkının Bene-Yisrael ile birlikte yaşamasına izin verilmiştir (Yeoşua 13:13). Ayrıca bkz. Şemuel II 10:6. Aram Maaha (Divre Ayamim I 19:6) ve Avel Bet Maaha (Melahim I 15:20, Melahim II 15:29; Şemuel II 20:14) isimli iki tane şehir vardı. *Targum*, Devarim 3:14 ve başka yerlerde, Maaha'yı *Afkeros* olarak tanımlamaktadır. Burası, Ölü Deniz'in kuzeydoğusunda, Calirrohoe ve Livias arasındaki bir yerdir (Ptolemy, *Coğrafya* 5:16:9). Ancak Avel Bet Maaha ise Hula Gölü'nün 22km. kadar kuzeyindedir. Genel olarak Maaha'nın, Hermon Dağı civarında yaşamış olduğu sanılır.